

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДИ В
УКРАЇНІ**

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2319-ср-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Д.С. Ободовська

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії та
управління,
доцент, к. н. держуправління Заїка О.В.

Рецензент: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
д. філос.н., доцент,
Краснокутський О.В.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Ободовській Дар'ї Сергіївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Розвиток організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні
керівник роботи Заїка Олена Вікторівна, доцент кафедри соціальної філософії та управління, доцент, к. н. держуправління,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «30» вересня 2020 року № 1494-с

2. Строк подання студентом роботи 3 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Актуальні проблеми соціальної політики України : навч. посіб. / А. О. Ярошенко, Н. Б. Отрешко, С. В. Толстоухова [та ін.]; за ред А. О. Ярошенко. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. 222 с.; 1. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р.; Соціальна робота з дітьми і молоддю : теоретико-методологічні аспекти / Зверева І. Д., Козубовська І. В., Керцман В. Ю., Пічкарь О. П. Ужгород: УжНУ, 2000. 192 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Дослідити стан наукової розробки організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. 2. Виокремити основні поняття дослідження: «соціальна робота», фахівець із соціальної роботи», «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «організаційно правовий статус», спеціалізовані служби». 3. Визначити принципи та методи дослідження організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. 4. Проаналізувати нормативно-правове регулювання спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. 5. Визначити види та шляхи впровадження організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. 6. Здійснити порівняльний аналіз досвіду впровадження організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні та в інших країнах світу. 7. Проаналізувати організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді на прикладі Якимівського

районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді 8. Окреслити основні фактори оптимізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молодів України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Мірошниченко Г.О., доцент кафедри соціальної філософії та управління, к.політ.н.	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Мірошниченко Г.О., доцент кафедри соціальної філософії та управління, к.політ.н.	26.06.2020	26.06.2020
Розділ 3	Заїка О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління, к.н. держуправління	03.10.2020	03.10.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень –квітень 2020	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2020	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2020	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	<i>виконано</i>

Студент _____ Д.С. Ободовська

Керівник роботи _____ О.В. Заїка

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.І. Васильєва

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 89 сторінок, 75 позицій у списку літератури.

СПЕЦІАЛІЗОВАНА СОЦІАЛЬНА СЛУЖБА, НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА, СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА, ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС.

Мета дослідження: на основі визначення проблем неузгодженості нормативно-правової бази спеціалізованих служб в Запорізькій області, окреслити основні фактори оптимізації реалізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молодів України.

Об'єкт дослідження: нормативно-правова база спеціалізованих служб в Україні.

Предмет дослідження: впровадження нормативно правової бази спеціалізованих служб в Запорізькій області.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний, аналіз статистичних даних.

Гіпотеза: покращення посадових обов'язків спеціалізованих служб для прийняття конкретних рішень для розв'язання проблем шляхом удосконалення організаційно-правового статусу центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Висновки: 1. На сьогоднішній день в Україні діє низка законів та нормативних актів щодо організаційно правового статусу спеціалізованих служб для сімей, дітей та молоді: «Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», Постановою Кабінету Міністрів України № 573 від 01 серпня 2013 р. "Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді". Також суттєве значення має Конвенція «Про права дитини»

2. Правове регулювання забезпечує законність діяльності центрів та спеціалізованих служб які займаються вирішенням проблем клієнтів які опинилися у складних життєвих обставинах.

3. Наразі вкрай потрібні заходи щодо соціальної політики держави у сфері організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні, яка наразі потребує не тільки удосконалення, але й корегування з урахуванням сучасного стану соціальних послуг, нових тенденцій у сфері соціальних відносин за допомогою впровадження передового зарубіжного та вітчизняного досвіду, його адаптації до конкретних умов.

SUMMARY

Qualification work consists of 89 pages, 75 literature sources.

SPECIALIZED SOCIAL SERVICE, REGULATORY AND LEGAL BASIS, SOCIAL POLICY, ORGANIZATIONAL AND LEGAL STATUS

Research purpose is to outline the main optimization factors of the development implementation of organizational and legal status of the specialized organizations for children, family and youth on the basis of determining the problems of legal framework inconsistency of specialized services in Zaporizhzhia region.

Research object is the regulatory framework of specialized services in Ukraine.

Research subject is the implementation of normative and legal base of specialized services in Zaporizhzhia region.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, structural and functional, statistical data analysis.

Research hypothesis is that improving the job responsibilities of specialized services so that to make specific decisions in problems solving by improving the organizational and legal status of social service centers for children, family and youth.

Conclusions: 1. Nowadays there is a number of laws and regulations on the organizational and legal status of specialized services for children, family and youth in Ukraine, namely: the Law of Ukraine “About social work with families, children and youth”, the Law of Ukraine “About bodies and services for children and special facilities for children”, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine # 573 dated 01.08.2013 “On approval of the General Regulations on the Center for Social Services for Families, Children and Youth”. The Convention on the Rights of the Child is also important.

2. Legal regulation ensures the legality of centers and specialized services’ activity that deal with the problems of clients who find themselves in difficult life circumstances.

3. Nowadays, measures are urgently needed on the social policy of the state in the field of organizational and legal status of specialized services for children,

families and youth in Ukraine, which now needs not only improvement but also adjustment to the current state of social services, new trends in social relations through the introduction of advanced foreign and domestic experience, its adaptation to specific conditions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Стан наукової розробки проблеми організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.....	8
1.2. Визначення основних понять дослідження: «соціальна робота», «фахівець із соціальної роботи», «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «організаційно правовий статус», спеціалізовані служби»	15
1.3. Принципи та методи дослідження організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.....	21
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Нормативно-правове регулювання спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.....	27
2.2. Соціальна робота спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні: види, шляхи	39
2.3. Діяльність спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні та в інших країнах світу	46
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДІ В УКРАЇНІ	56
3.1. Організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді на прикладі Якимівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	56
3.2. Основні фактори оптимізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.....	62
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах особливого значення набувають питання розвитку соціальної роботи спеціалізованих служб для дітей, сім'ї та молоді, запровадження оптимальних моделей її організації в суспільстві. За останні роки соціальна робота збагатилася численними науковими доробками, що ґрунтуються на міжнародних стандартах дій в найкращих інтересах дитини, кращому міжнародному досвіді розвитку соціальних послуг.

Проблемна ситуація полягає у тому, що незгодженість в діяльності самого Міністерства соціальної політики в сфері надання соціальних послуг, нормативно правової бази спеціалізованих служб та наявності трьох умовних сфер соціальних послуг, відповідно до цільових груп: діти, сім'я, молодь; пенсіонери, ветерани; інваліди; інші соціальні групи які фінансуються лише за рахунок місцевих бюджетів відповідно ст. 91 Бюджетного кодексу України (бездомні, звільнені з місць позбавлення волі, ВІЛ-інфіковані, групи, уразливі до ВІЛ тощо).

Особливо чутливим до такої ситуації є працівники соціальної сфери, адже вони належать до категорії таких фахівців, для яких формування ефективної системи мотивації та стимулювання є вкрай необхідним через низьку заробітну плату у цій галузі, та урівноваженої нормативної бази спеціалізованих служб.

Об'єктом дослідження є нормативно-правова база спеціалізованих служб в Україні.

Предмет дослідження – впровадження нормативно правової бази спеціалізованих служб в Запорізькій області.

Метою дослідження – на основі визначення проблем незгодженості нормативно-правової бази спеціалізованих служб в Запорізькій області, окреслити основні фактори оптимізації реалізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. Згідно з метою маємо такі завдання:

– дослідити стан наукової розробки організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні

– виокремити основні поняття дослідження: «соціальна робота», фахівець із соціальної роботи», «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «організаційно правовий статус», спеціалізовані служби»;

– визначити принципи та методи дослідження організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні;

– проаналізувати нормативно-правове регулювання спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні;

– визначити види та шляхи впровадження організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні;

– здійснити порівняльний аналіз досвіду впровадження організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні та в інших країнах світу;

– проаналізувати організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді на прикладі Якимівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

– окреслити основні фактори оптимізації розвитку організаційно- правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.

Гіпотеза: покращення посадових обов'язків спеціалізованих служб для прийняття конкретних рішень для розв'язання проблем шляхом удосконалення організаційно-правового статусу центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДІ В УКРАЇНІ

1.1. Стан наукової розробки проблеми організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні

Суспільні перетворення, які відбуваються на теперішньому етапі становлення української державності, а також процеси розвитку громадянського суспільства та демократизації призводять до змін в соціальній політиці, соціальній сфері, впливають на діяльності різних соціальних інститутів. Нові соціальні відносини здійснюють значною мірою вплив на становлення соціальної роботи, її нормативно-правової бази як професійної діяльності. Розвиток соціальної роботи орієнтується на об'єднання зусиль, засобів і можливостей різних державних і неурядових організацій на всіх рівнях.

Сучасна парадигма соціальної роботи, яка базується на інтегрованому підході, спрямована на координацію, ефективність і продуктивність соціальних послуг. Останнім часом помітно вирізняється тенденція посилення ролі неурядових організацій у формуванні соціальної політики відносно дітей, що активно використовують міжнародний досвід захисту й забезпечення прав дітей, пристосовуючи його до вітчизняних соціокультурних умов.

Центри соціальних служб для молоді в Україні – це державна ланка. Вони здійснюють соціальну роботу з дітьми і молоддю. Центри соціальних служб мають загальну мету, єдиний механізм реалізації соціальної політики в державі [13, с. 52]. Слід зазначити, що система центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді складається із сукупності елементів, які об'єднані згідно загальних ознак і призначення. Саме тому дослідження принципів створення та особливості діяльності системи соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді виступають

актуальним у сучасному науковому пізнанні.

Питання соціальної роботи з молоддю є предметом вивчення багатьох українських дослідників (О. Безпалько, А. Капська, Г. Лактіонова, С.Омельченко, Л. Міщик, С. Толсоухова, С. Харченко, С. Шульга, В. Панок та ін.). Особливо цікавими є дослідження С. Толсоухової [4, с. 31], яка у контексті проблеми вивчала організаційні основи функціонування системи соціальних служб для молоді.

Проблема удосконалення практичних заходів соціальної роботи з сім'єю передбачає пошук, обґрунтування та реалізації соціальної діяльності у цьому напрямку. За останні роки проблематика соціальної роботи із сім'єю стала колом наукових інтересів багатьох дослідників, як вітчизняних так і зарубіжних, серед яких: Т. Алексєєнко, О. Безпалько, В. Бочарова, Ю. Василькова, Т. Василькова, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, Л. Мардахаєв та ін. [6; 17; 19; 37].

Теоретико-методичні питання соціальної роботи із сім'ями різних типів займалися: Н. Бугаєць, І. Грига, В. Гуров, М. Докторович, Т. Зубкова, З. Зайцева, Т. Лодкіна, Л. Омельченко, І. Пеша, Ж. Петрочко, Т. Семигіна, Т. Соловійова, І. Трубавіна, С. Толстоухова, Н. Тимошина, Є. Холостова, О. Ярська-Смірнова й ін. [18; 24; 29; 35; 40; 62].

Особливості професійної діяльності соціального працівника з сім'ями, яка відноситься до групи ризику та технологій роботи з ними розглядали Л. Артющкіна, Г. Бєвз, Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Л. Міщик, А. Мудрик, В. Поліщук, А. Полянничко, С. Харченко, С. Хлебик та ін. [54; 61; 63; 70]. Різні напрямки соціальної роботи з дітьми та сім'ями у своїх наукових роботах представили Г. Махмадамінової, В. Ніколаєвої, В. Ремезової, В. Приходько та ін. [2; 11; 63].

Таким чином, здійснений аналіз сучасних наукових досліджень предмета пізнання дозволяє прийти до висновку, що не дивлячись на те, що за останні роки з'явилося велика кількість методичної, практичної літератури, яка відповідає сучасним вимогам та потребам в соціальній роботі з сім'єю, дітьми та молоддю, важливим залишається теоретичне та практичне пізнання важливих аспектів

вирішення проблем сім'ї, дітей та молоді, а саме соціальна робота з групами ризику в контексті діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Необхідно звернути увагу, що для того щоб проаналізувати практичний стан справ, визначити організаційні та педагогічні засади результативної, конструктивної роботи фахівців центрів, які належать до категорії «неблагополучні», «кризові», «проблемні», «асоціальні», «дисфункційні», цілком логічно буде здійснити діагностику роботи ЦСССДМ з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Інформаційне суспільство з його високими технологіями сприяє суттєвому переосмисленню сутності, спрямованості та змісту соціальної роботи, продовженню пошуку зв'язків науки, практики та життя. Організаційно-правовий статус спеціалізованих служб все більше має можливостей для підтримання та надання допомоги усім нужденним [17, с. 215].

Проблему роботи з населенням, яке відноситься до групи ризику вирішується за допомогою створенням спеціалізованих соціальних служб. Саме ці служби спроможні надати висококваліфіковану і швидку допомогу особам які опинились в складних життєвих ситуаціях. Спеціалісти, які працюють в таких службах розуміють усі труднощі та перешкоди, які стають на шляху особи в сучасному житті, кризи особистісного та професійного характеру, зміну духовних цінностей на матеріально-практичні.

Швидкі соціально-економічні зміни, які відбулися в нашій країні за останнє десятиліття ХХ та на початку ХХІ століття, вплинули на соціальні явища в суспільстві, що сприяло їх реанімації та розвитку, а відтак і нових форм організаційно-правового статусу спеціалізованих служб та його діяльності. Все це призвело до потреби наукового аналізу та узагальнення досвіду діяльності служб, зумовило подальший розвиток понятійно-категоріальної бази, появи нових теорій та концепцій правового статусу спеціалізованих служб.

На даний момент одним із нагальних питань сучасної соціальної роботи з дітьми, сім'ями та молоддю залишається неузгодженість термінологічного

визначення понять, що пов'язана з нечіткістю, подвійним трактування багатьох термінів, що перешкоджає можливості надати точну оцінку багатьом новим соціальним явищам та процесам. Саме це розкривають багато дослідників, серед яких В.І. Рузанов [29, с. 152]. Він розглядаючи соціальне пізнання, вважає, що проблема полягає скоріше не в тому, щоб надати пояснення чи об'єктивний опис, зміст деякої реальності, підпорядкувавши її певним пояснювальним схемам, а більш за все в тому, щоб досягнути ту реальність, яка вже склалася, не нав'язуючи насильно подібні схеми, але намагаючись органічно їх поєднати, можливо, знаходячи в ній самій необхідні понятійні засоби.

Дана проблематика стала предметом дослідження як у нас в Україні, так і за кордоном (Р. Картера, Г. Бевз, О. Безпалько, В. Кузьмінського, Ж. Петрочко, І. Пешої та ін. [64, с. 310]). Стрімкий розвиток соціальної роботи зумовлений соціальним замовленням суспільства, спрямованим, насамперед, на формування засад нової соціальної політики щодо сімей, дітей та молоді [1, с. 5].

Практичного спрямування дана робота набула після ухвалення Закону України «Про організаційно-правові засади соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та Указу Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей». Розпочате реформування системи опіки та піклування, спрямована на профілактику та подолання негативних наслідків неблагополуччя в сім'ї та створення альтернативних інтернатам форм сімейного виховання дітей-сиріт. Саме тому важливу роль в даному процесі відносимо інноваційним моделям в наданні соціальних послуг, таким, наприклад, як інтегровані соціальні служби.

На замовлення Уряду було розпочато реалізацію проекту Європейського Союзу «Розвиток інтегрованих соціальних служб для вразливих сімей і дітей», що здійснювався у 2005-2007 рр. представниками благодійної організації «Кожній дитині» в Україні [7, с. 25]. Метою проекту є зменшення кількості дітей, що перебувають на вихованні в інтернатних закладах шляхом запровадження інтегрованих соціальних служб для забезпечення ефективної підтримки дітей і сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах. Визначена мета

конкретизувалася у таких завданнях: створення спеціалізованих соціальних служб, які здійснюють комплекс соціальних послуг для вразливих дітей і сімей; розробка та впровадження інноваційних технологій та методик соціальної роботи, спрямованих на запобігання потраплянню дитини до інтернатного закладу та розвиток сімейних форм виховання; підвищення рівня кваліфікації та професійної компетентності спеціалістів соціальної сфери щодо захисту права дитини виховуватися в сімейному середовищі; підготовка змін і доповнень до законодавчих нормативно-правових актів за міжнародними стандартами у сфері сімейної політики та захисту прав дітей.

Найважливішою метою спеціалізованих служб є повне задоволення усіх членів суспільства своїми життєвих потреб, адже саме це становить основу соціальних відносин, і на цій основі здійснюється відтворення суспільних груп і індивідів [38, с. 95]. Однак, говорячи про забезпечення життєвих потреб осіб в межах реалізації соціальної політики, то ми маємо на увазі їхнє задоволення не шляхом власних зусиль членів суспільства. Соціальна політика направлена на турботу про людей, які потребують допомоги та підтримки.

Саме тому можна зазначити, що спеціалізовані служби спрямовують свою діяльність на надання допомоги, підтримки людям з боку соціальної системи, до якої вони належать, за допомогою використання наявного у цій системі потенціалу. Прогресивні зміни, які відбуваються на даний час в суспільстві, з одного боку, допомогою саморозвитку, самовизначенню й самоствердженню особи, з іншого – виявляють той дефіцит добра і милосердя. Багато проблем навколо нас пов'язаних із безсердечністю та байдужістю до всього того, що на даному етапі нас не стосується.

Прийняття головного закону України – Конституції – стало важливим етапом становлення та розвитку нашої країни, як незалежної, правової, соціальної держави. Конституція України в своїх положеннях визначає люду, як найвищою соціальною цінністю, а обов'язком держави – утвердження і забезпечення її прав та свобод [67, с. 48]. Суспільні зміни змушують здійснювати постійний пошук нових методів, форм та напрямків соціальної роботи,

реалізовувати реформи в організаційних структурах систем державного управління з метою вжиття ефективних заходів, які спрямовані на забезпечення та реалізацію права на соціальний захист.

У 2003 році соціальною роботою серед населення та соціальним захистом займалися декілька суб'єктів державної політики, а саме: Міністерство праці та соціальної політики України, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Державний центр соціальних служб для молоді, Служба у справах неповнолітніх. Вони не були скоординовані та функціонували за для забезпечення соціального благополуччя. Це стало причиною неефективного використання ресурсів матеріальних, людських і фінансових.

Не дивлячись на високий відсоток фінансування державного бюджету на соціальну сферу, проблема підтримки вразливих верств суспільства (80% від населення) залишається дуже гострою [40, с. 53]. Однак розробка та реалізація соціальної політики; формування в українській державі соціальних; забезпечення соціальних прав та свобод людини; зміст та ефективність пріоритетних напрямів соціальної роботи; соціальної реабілітації і соціального захисту вразливих верств населення; надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; рівень соціальної згуртованості населення країни, а також управління процесами соціального розвитку країни, окремих регіонів та галузей народного господарства, ще в повній мірі не відповідає вимогам нормативно-правових актів і потребують постійного наукового підкріплення.

В свою чергу мережа центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та їх окремі формування, а саме: мобільні консультативні пункти соціальної роботи у сільській та гірській місцевостях, служби психологічної допомоги «Телефон довіри», центри соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями, консультативні пункти «Довіра» для ін'єкційних споживачів наркотиків, яка створюється відповідно до вимог Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість, результативність» на даному етапі функціонування теж потребує серйозної

координації в діяльності та допомоги з боку наукового пізнання та системи професійної освіти [17].

На сьогоднішній день в Україні діють близько 882 центрів, при яких створено 1623 спеціалізованих служби. Крім того, останнім часом у зв'язку з децентралізацією виникла потреба активного створення таких центрів на рівні району та в кожному населеному пункті. Для функціонування таких центрів за підрахунками спеціалістів необхідно залучити близько 20 тисяч кадрів.

Однак не можна не бачити, що за роки існування незалежної України сформувалась досить розгалужена система мереж державних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, яка дещо стабілізувала соціальний розвиток шляхом утримання вразливих верств населення від подальшої бідності і моральної деградації, особливо молоді. Наявність та дієздатність управління соціального захисту населення, що функціонують у складі обласних державних адміністраціях, пенсійній системі та Державному центру соціальних служб для молоді, в Україні створена своєрідна система атракторів, тобто опорних пунктів, навколо яких концентрується і жевріє соціальне життя населення країни.

Гостро стоїть проблема забезпечення соціальних допомог. Це питання не є новими для нашої держави, але воно не втрачає актуальності: формуються нові підходи до цього поняття, змінюється роль держави, розвиваються нові інститути соціального захисту, змінюються стандарти нормативної бази спеціалізованих служб [39, с. 61].

Однак, нормотворча робота у соціальній сфері йде шляхом вирішення окремих питань без необхідного ступеня узагальнення. Стабільність відносин у даній сфері неможлива через численність змін, що постійно вносяться до законодавчих та нормативно-правових актів, кількість яких є дуже великою. Це передбачає потребу ґрунтовного наукового дослідження проблеми соціальних допомог.

На теперішній час значною мірою висвітлено: теоретичні концепції організаційно правового статусу спеціалізованих служб роботи з дітьми та молоддю: І.Д. Зверєва, А.Й.Капська, А.О. Малько, Л.І. Міщик, Н.М. Чернуха,

Л.А. Штефан.

Дослідженню особливості соціалізації дітей та молоді в сучасних умовах суспільства розкрили Н.М. Лавриченко, Г.М. Лактіонова, С.В. Савченко, П.В. Плотніков. Основи соціально-правового захисту дітей та молоді та технології соціальної роботи з різними групами клієнтів проаналізували Н.І. Агаркова, О.Л. Караман, І.М. Ковчина.

Отже, спеціалізовані соціальні служби для сімей, дітей та молоді в дозволяє говорити про напрацювання певного досвіду в цьому напрямі. Про довершенність чи досконалість відпрацьованих механізмів, форм та методів роботи говорити зарано. Та впевнені кроки у напрямі удосконалення в Україні соціальної роботи з дітьми та сім'ями, які опинились в складних життєвих обставинах, на основі оптимізації нормативно-правової бази, комплексного адресного підходу, безперечно, зроблено. Попереду імплементація надбань в умови різних громад, регіонів.

1.2. Визначення основних понять дослідження: «соціальна робота», «фахівець із соціальної роботи», «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «організаційно правовий статус», спеціалізовані служби»

Значний вклад у розвиток теоретичних знань організаційно-правового статусу спеціалізованих служб соціальної роботи зробили такі науковці, як Холостова О. І., Гусяковій Л. Г., Григор'єв С. І., Луков В. А., Павленок П. Д., Фокін В. А. та інші [13; 37; 43; 45; 51].

Серед вітчизняних дослідників слід виділити наукові роботи професора Капської А. Й., Полтавця В. І., колективну монографію «Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть» та інші. Серед них «Социальная работа и социальные технологии» (1996), «Основы социальной работы» (1997), «Менеджмент социальной работы» (1999), «Технологии социальной работы» (2001) та інші.

Соціальні служби – це організації та установи, незалежно від форм власності і господарювання, а також їх члени, які надають соціальні послуги окремим особам, групам людей, суспільству, які опинились у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Спеціалізована соціальна служба – це служба, яка створюється обласними, районними, міськими центрами соціальних служб для сімей, дітей та молоді для надання спеціалізованих соціальних послуг, які орієнтовані на окремий напрямок діяльності або певним категоріям населення в рамках реалізації національних, державних та галузевих соціальних програм; розробки і опрацювання нових соціальних технологій, поглиблення традиційних форм роботи, створення експериментальних майданчиків та шкіл передового досвіду.

Адміністративно-правовий статус служби визначається, через його основні завдання, а саме: 1) організація та надання послуг у найкоротший термін та за мінімальної кількості відвідувань суб'єктів звернень; 2) спрощення процедури отримання послуг та поліпшення якості їх надання; 3) забезпечення інформування суб'єктів звернень про вимоги та порядок надання послуг, що надаються соціальним працівником.

Правовий статус – це встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків. Правовий статус складається з: правосуб'єктності, яка в свою чергу включає дієздатність, деліктоздатність, правоздатність суб'єкта; встановлені законом права і обов'язки; гарантії встановлених прав; відповідальність суб'єкта за невиконання обов'язків. Правовий статус зазвичай досліджується в юридичних науках. Слід виділити такі види правових статусів: цивільно-правовий, конституційно-правовий, адміністративно-правовий.

Таким чином, поняття «адміністративно-правовий статус» є одним з видів загального поняття «правовий статус». Його можна конкретизувати в залежності від виду суб'єктів зазначених адміністративно-правових відносин: фізичні або юридичні особи [13, с. 52]. Однак слід враховувати, що у юридичних осіб є власна система, що дозволяє виділити їх органи державної влади, що мають

особливий вид – правоохоронні органи.

В. Б. Авер'янов розрізняв правовий у широкому розумінні та правовий статус у вузькому розумінні [25, с. 130]. Права та обов'язки, компетенція є головною складовою змісту правового статусу кожного органу, доповнюється важливими елементами, як: функції, завдання, характер взаємозв'язків з іншими органами (як по «вертикалі», так і по «горизонталі»), місце в вертикальній, горизонтальній та ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення організаційних питань тощо.

С. В. Ківалов досліджуючи адміністративно-правовий статус центральних органів виконавчої влади, визначила їх завдання, цілі, функції, компетенцію однак чіткого його поняття та структури не наводить.

Можна згадати наукові праці Б. М. Лазарева. Дослідник підкреслював, що для розуміння правового статусу необхідно відповісти на питання:

- а) на якому функціонує даний орган: центральний, районний, місцевий або міжтериторіальний;
- б) який вид має орган за змістом своєї діяльності: орган влади, орган управління, правосуддя, яке офіційне найменування даного органу;
- в) ким утворений, який його особовий склад;
- г) кому він підзвітний, підпорядкований, підконтрольний та хто може призупиняти, відмінити, змінювати і опротестовувати його акти;
- д) яка його компетенція;
- є) хто йому підпорядковується, підзвітний, підконтрольний, чиї акти він може призупиняти, відмінити, змінювати і опротестовувати та інше;
- ж) яку юридичну силу мають акти даного органу;
- з) якими джерела фінансується;
- і) чи володіє правами юридичної особи.

Т. О. Коломоець розкриваючи правовий статус дає йому таке визначення. «Це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього

конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними» [66, с. 140]. Є. Є. Додіна, також розглядала адміністративно-правовий статус громадських організацій у своїй науковій праці. Вона визначила його як правове положення у відносинах із суб'єктами виконавчої влади, врегульоване нормами права.

На даний момент в науковій літературі досі немає чіткого та єдиного підходу щодо однозначного визначення поняття «соціальна робота». На нашу думку, це пов'язано з великою кількістю дефініцій та підходів до даної категорії, з різним характеристиками цієї дефініції тощо. Адже «соціальну роботу» можна розглядати в багатьох аспектах, наприклад, як: науку, навчальну дисципліну, професію та ін.

У рамках нашого дослідження цей термін ми розглядаємо як науку. Адже погоджуємось із думкою Л. Тюптія та І. Іванова, які визначають це поняття як «сферу діяльності особистості, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність; це одна з форм суспільної свідомості, що включає як діяльність з отримання нового знання, так і її результат – суму знань, що лежать в основі наукової картини світу; висвітлення окремих галузей наукового знання, щодо системи соціального захисту населення і підтримки особистості у складній життєвій ситуації [41, с. 201]. Безпосередня мета такої науки – опис, пояснення і передбачення процесів і явищ соціальної дійсності, що становлять предмет її вивчення на основі законів, які вона відкриває».

У науково-професійній літературі широко обговорюється професійне становлення та компетентність спеціаліста. Теоретичні аспекти, положення, розуміння поняття «професійна компетентність» розглянули у своїх працях С. Харченко, В. Докучаєвої, Н. Краснової, Н. Ларіонової, Д. Разіної, Е. Зеєра, А. Маркової та інших дослідники [4; 8; 17; 18; 62].

Особливості професійної компетентності спеціаліста соціальної сфери сформулювали та присвятили свої дослідження вітчизняних і зарубіжних учені, зокрема, А. Белінської, В. Бочарової, В. Сидорова, А. Ляшенка, І. Миговича,

Г. Попович, Є. Холостової та інших [7; 10; 19; 21; 33].

Таким чином, професійне становлення соціального працівника – це цілісний, безперервний та системний процес розвитку його освітніх знань, практичних та дослідницьких вмінь, навичок та компетенцій, діяльності особистості у соціальній сфері, яка орієнтована на формування особистісних якостей, адекватних кваліфікаційним вимогам та етичному стандарту професії.

Фахівець із соціальної роботи – це особа, яка має спеціальну вищу освіту і здійснює свою діяльність в соціальній роботі з різними категоріями осіб, які опинились в складних життєвих обставинах.

Професійна самосвідомість є провідним чинником у професійній компетенції, який зумовлює розвиток майбутніх фахівців із соціальної роботи. На початкових стадіях професійного розвитку важливе значення має протиріччя між особистістю, його переживаннями та зовнішніми умовами життєдіяльності. На стадіях професійної майстерності провідним виступають протиріччя внутрішньо-суб'єктного характеру, що обумовлені внутрішньо-особистісними конфліктами, незадоволенням своїм професійним рівнем, постійною потребою у саморозвитку, самовдосконаленню, професійному зростанні. Подолання цих протиріччя допомагає знайти нові способи досягнення поставлених завдань та виконання професійної діяльності й, відповідно, підвищення професійного рівня.

Наступним центральним поняттям нашого дослідження виступає «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді». Це спеціальний заклад, який надає соціальні послуги групі населення, а саме сім'ям, дітям та молоді, які перебувають потрапили у складні життєві обставини, не можуть самотійно вирішити свої проблеми та потребують сторонньої допомоги.

Складні життєві обставини можуть трапитись у будь-якої людини чи родин. Зазвичай вони погіршують якість життя особи або групи людей, позбавляють здоров'я, заважають нормальному розвитку та життєдіяльності. Часто такі обставини не вдається подолати самотійно. Вони можуть бути зумовлені наступними чинниками, як інвалідність, невиліковна хвороба,

безробіття, похилий вік, шкода завдана конфліктом та тимчасовою окупацією. В українському законодавстві це сформульовано, як складні життєві обставини.

17 січня 2019 року набув чинності новий Закон України «Про соціальні послуги». Прийнятий Закон був ще в січні минулого року, та оскільки запроваджені ним положення потребували додаткової розробки низки підзаконних нормативно-правових актів, він був введений в дію у 2020 році.

Закон несе в собі багато новий положень, але вже зараз очевидно – його впровадження не є одномоментною зміною, а потребує певного часу та зусиль [15]. Саме узгодження дій державних та недержавних організацій та установ, прийняття необхідних для реалізації положень Закону підзаконних нормативно-правових актів, налагоджений діалог між центральним та місцевим рівнями, а також реалістичний підхід до очікувань може його спростити та пришвидшити.

Таким чином, новий Закон передбачає таке визначення поняття «соціальні послуги». Це дії, які спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб, сімей, груп які в них потребують. При цьому Закон виділяє соціальну підтримку, соціальне обслуговування та соціальну профілактику.

Соціальні послуги є простими – базують на принципах простоти, тобто не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги, наприклад, консультування чи представництво інтересів. «Комплексні» соціальні послуги передбачають постійну або систематичну допомогу, а «спеціалізовані» надаються певній категорії осіб.

Отже, під час дослідження нами були висвітлено зміст наступних понять: «соціальна робота», «фахівець із соціальної роботи», «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «організаційно правовий статус», «спеціалізовані служби»

1.3. Принципи та методи дослідження організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні

З огляду на багатоаспектність та міждисциплінарний характер аналізованого феномену, методологія дослідження вимагає такого підходу, який, зокрема, ґрунтується на принципах об'єктивізму, історизму та плюралізму, цілісності, а також на комплексі загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів.

Принцип об'єктивності дає можливість визначити відносини між об'єктом і суб'єктом управління як процесом пізнання та самопізнання суб'єктом реального об'єкта [9, с. 42]. Іншими словами, процес пізнання законів його функціонування і розвитку, вибір засобів, методів, прийомів і процедур управлінської діяльності з метою збереження стабільності, життєвості та усталеного розвитку об'єкта, вибір такої моделі його розвитку, який би максимально відповідав його природі та тенденціям.

Принцип розвитку та історизму дозволяє продемонструвати необхідність вивчення процесів з винесеної на розгляд теми, тобто отримати відповіді на запитання: як воно колись виникло, які головні етапи у своєму розвитку проходило, чим стало в цей час і чим буде в майбутньому.

Принцип системності надає можливість розглядати державну молодіжну політику як системну діяльність держави щодо конкретної особистості, суспільної та соціальної категорії, молодіжного громадського руху, що має здійснюватися в законодавчій, виконавчій, судовій сферах.

Термінологічний принцип надає підстави у дослідженні вивчати історію термінів і позначуваних ними понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження.

За допомогою когнітивного принцип у роботі визначається динаміка молодіжної політики та її співвідношення з громадою, суспільством, в обґрунтуванні провідного значення знання в поведінці молоді людини [15,

с. 27].

Принцип інноваційності дозволяє підійти до вибору аналізованого матеріалу з точки зору новизни та нестандартності підходів до вирішення визначених проблем, широке використання вітчизняного й міжнародного досвіду роботи з окремими категоріями молодіжного середовища, зокрема безробітною молоддю.

Принцип паритетності дає можливість розглядати наукову проблему на основі рівноправності державних і громадських структур в процесі розробки й реалізації програмних засад, ставлення до юнацтва не тільки як до об'єкта, але й як до суб'єкта молодіжної політики.

Принципи пріоритетності, етапності, комплексності надав нам можливість, відповідно, зосередити свою увагу на ключових, найбільш значущих і актуальних на теперішньому етапі розвитку суспільства, напрямах роботи з молоддю різних категорій; покроковий розподіл завдань, ресурсів і зусиль в процесі реалізації програмних положень; встановити органічний взаємозв'язок усіх складових програми, взаємодоповнюваність національних проектів та їх частин, а також орієнтація на переплетеність і взаємовплив вітчизняного й міжнародного, громадського та державного.

Принцип доказовості застосовувався при розробці та реалізації програм, національних проектів та їх частин на основі постійного моніторингу життя юнацтва та процесів реалізації молодіжної політики, відповідних наукових досліджень, продуктивних методик, науково-методологічної обґрунтованості усіх рішень та очікуваних результатів [39, с. 48]. Для формування і реалізації програми у вигляді системи органічно взаємопов'язаних спеціальних її частин, що є водночас основними механізмами досягнення її мети, ми використали принцип проектності.

Принцип інформаційної відкритості використовувався як безумовна гласність формування і реалізації програми та її складових, широка участь громадськості в процесах розробки та виконання програмних положень, висвітлення молодіжної політики у ЗМІ.

Принцип незалежності оцінки результатів реалізації проектів надав можливість підходити до результатів реалізації програм та окремих національних проектів з позиції визначення кількох незалежних одна від одної сторонами (замовником, виконавцем, незалежними експертами).

З метою виконання поставлених завдань дослідження ми використали ряд теоретичних (аналіз наукових джерел, узагальнення, індукція, систематизація) та практичних методів (контентаналіз, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів). Вибір способів і прийомів дослідження безпосередньо пов'язаний із характером його мети та дослідницьких завдань, що визначається складністю та багатофакторністю державної молодіжної політики в Україні, її специфікою реалізації на сучасному етапі розвитку країни, актуальності питань молодіжної зайнятості.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають як загальнонаукові, так і спеціальні політологічні методи, що базуються на принципах об'єктивності та узагальнення. Так, основними засадами дослідження є інтерпретативна парадигма різних наук. У її межах досягнуто зміст, сутність та особливості процесу взаємодії влади та підростаючого покоління, еволюцію та тенденції розвитку державної молодіжної політики, визначення основних понять та категорій, принципів та методів дослідження реалізації соціальних програм зайнятості молоді.

Системний підхід використовувався при аналізі наукової літератури для визначення специфіки рекламного процесу й виявлення його структурних складових.

Використання структурно-функціонального аналізу дозволило дослідити структуру та функції державного управління в сфері молодіжної політики в Україні щодо питань її зайнятості та працевлаштування.

За допомогою системного аналізу охарактеризовано особливості функціонування органів державного управління, що включені у широкий комплекс зв'язків як підсистема у межах системи загального державного управління у сфері молодіжної політики, так й особливостей механізмів її

реалізації молодіжної зайнятості та працевлаштування в сучасних умовах.

Метод історичного аналізу дозволив простежити еволюцію державної молодіжної політики у країні та її реалізації, впровадження соціальних програм молодіжної зайнятості в Україні тощо.

Метод абстрагування був використаний в процесі вивчення основ формування проектно-образної моделі молодіжної політики щодо залученості молоді до праці.

Метод екстраполяції дозволив провести аналіз фундаментальних й евристичних засобів удосконалення основних факторів оптимізації реалізації соціальних програм зайнятості молоді в Україні.

До методу моделювання автор звертався при аналізі ефективних засобів створення ефективних соціальних програм і проектів щодо молодіжної зайнятості.

Інтегральним методом виконання дослідження обрано структурно-функціональний аналіз. За умови коректного використання він уможливує вивчення молодіжної політики щодо зайнятості та працевлаштування в повноті їхніх зв'язків як структурних компонентів системи, що дає змогу одержати необхідну й достатню інформацію про сутність взаємовпливу окремих технологій та форм, а також соціальної системи загалом.

Також у роботі були використані додаткові методи, завдяки яким було отримано вагомні наукові результати, зокрема:

- статистичний (використовувався для аналізу розвитку молодіжних громадських організацій, напрямків їх діяльності щодо молодіжної зайнятості та незайнятості серед молоді, визначення видів та шляхи впровадження соціальних програм працевлаштування тощо);

- формально-юридичний (для аналізу нормативно-правової бази державної молодіжної політики та офіційних документів щодо соціальних програм зайнятості молоді в Україні);

- компаративістський (для порівняння механізмів державної молодіжної політики на різних історичних етапах свого розвитку в Україні та інших країн).

У роботі також було застосовано такі способи та прийоми, зокрема:

- діалектичний метод, завдяки якому було отримано можливість побачити і представити предмет дослідження у всіх його соціальних та інших взаємних зв'язках і залежностях;

- метод системного аналізу, який забезпечив розгляд аналізу та прогнозу в їх цілісності, дозволив виявити й обґрунтувати загальну еволюцію ідеологічних засад молодіжної політики;

- герменевтичний метод, що забезпечив проникнення у сутність досліджуваного феномену, виявити витoki та еволюційні зміни;

- аналітико-прогностичний метод, на основі якого зроблено певні висновки та узагальнення, теоретичні та практичні рекомендації.

Кожен з представлених у рамках даного дослідження методів, способів і прийомів виконує свою специфічну роль, а їх поєднання забезпечує евристичність висновків.

Таким чином, у роботі були використані такі принципи та методи, способи та прийоми дослідження, що безпосередньо пов'язаний із характером мети та дослідницьких завдань, визначається складністю та багатофакторністю державної молодіжної політики в Україні загалом, її специфікою реалізації на сучасному етапі розвитку країни, так й актуальності питань щодо організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.

За результатами теоретико-методологічного аналізу вивчення організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні можна зробити висновок, що історія появи та розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні та її впливу висвітлюється в багатьох наукових доробках. Особливої актуалізації ця проблематика набула у другій половині ХХ століття як у світі в цілому, так і в Україні зокрема. Пошук ефективних шляхів впровадження організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні, що націлені на основні фактори оптимізації реалізації організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. Здійснений

аналіз сучасних наукових досліджень предмета пізнання дозволяє прийти до висновку, що не дивлячись на те, що за останні роки з'явилося велика кількість методичної, практичної літератури, яка відповідає сучасним вимогам та потребам в соціальній роботі з сім'єю, дітьми та молоддю, важливим залишається теоретичне та практичне пізнання важливих аспектів вирішення проблем сім'ї, дітей та молоді, а саме соціальна робота з групами ризику в контексті діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Визначили основні поняття кваліфікаційної роботи, а саме: поняття соціальна робота, фахівець із соціальної роботи, спеціалізовані служби, адміністративно-правовий статус. Теоретичні засади організаційно-правового статусу спеціалізованих служб соціальної роботи зроблено у таких науковців як Холостова О. І., Гусяковій Л. Г., Григор'єв С. І., Луков В. А., Павленок П. Д., Фокін В. А. та інші. Вітчизняними науковцями чий роботи були присвячені предмету пізнання Капської А. Й., Полтавця В. І., їх колективна монографія «Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть» та інші. З аналізу наукових джерел ми визначили, що багато термінів щодо об'єкту та предмету нашого дослідження є нечітко окресленими та визначиними. Наприклад, щодо однозначного визначення поняття «соціальна робота» на даний момент в науковій літературі досі немає чіткого та єдиного підходу.

Розкрили основні методи та принципи дослідження організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні, які ґрунтуються на принципах об'єктивізму, історизму та плюралізму, цілісності, а також на комплексі загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДІ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове регулювання спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні

Нормативно-правову базу, яка регулює спеціалізовані служби в Україні, як і в інших країнах світу, визначають законодавчі документи, які можна розділити на п'ять груп, за ознакою суб'єкта їх видання [24, с. 45]:

1) дорадчі та регламентуючі документи світових співтовариств (декларації, акти, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції світових організацій, а саме ООН, МОП, ВООЗ, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО та ін);

2) внутрішні державні юридичні документи (Конституція, закони, укази, розпорядження, постанови уряду, накази, рішення колегій та інструкції міністерств);

3) документи суб'єктів України, які забезпечують реалізацію законів на своїй території, виконання регіональних законоположень, виконання республіканських нормативних законоположень з правом законодавчої ініціативи;

4) документи муніципальних утворень, міських та районних, сільських рад, (трудові колективи);

5) накази, рішення, розпорядження безпосередньо в закладах та установах.

Законодавчу основу спеціалізованих служб для сім'ї, дітей та молоді в Україні становлять такі міжнародні документи, як Загальна декларація прав людини (ООН, 10 грудня 1948 р.), Міжнародний пакт про цивільні і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Нью-Йорк, 19 грудня 1966 р.).

Основи захисту прав дітей вперше були зафіксовані в ст. 25 «Загальної декларації прав людини», яку ухвалила в 1948 р. Генеральна Асамблея ООН [10]. Загальна декларація прав людини статтею 22 визначає, що «кожен як член суспільства має право на соціальне забезпечення, а також на здійснення економічних, соціальних і культурних прав, необхідних для його гідності й вільного розвитку його особистості, за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до організації і ресурсів кожної держави». Також Декларація зазначає, що кожен має право на працю, вільно вибрати вид зайнятості, свій відпочинок і дозвілля; кожний має право на гідний життєвий рівень, який необхідний для підтримання здоров'я і добробуту свого народу і своєї сім'ї, та інші права і свободи. Свій розвиток Декларація отримала в Пактах про права людини (1966), що гарантували рівні права всім дітям та забезпечення їх основних соціальних потреб.

Наступний нормативний документ Міжнародний пакт про цивільні і політичні права зазначає, що «держави, які беруть участь у пакті, беруть до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої усім членам людської спільноти, і рівних і невід'ємних прав їх є основою волі, справедливості і загального світу».

Особливу увагу у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права приділяються гарантії права на працю, соціальне забезпечення, охорону дітей і жінок, захист від бідності і голоду [18, с. 237]. У стаття 6 даного документу зазначає: «Заходи, що повинні бути вжиті державами, що беруть участь у цьому Пакті, з метою повного здійснення цього права (на працю), включають програми технічного навчання і підготовки, шляхи і методи досягнення неухильного економічного, соціального і культурного розвитку і повної виробничої зайнятості в умовах, що гарантують основні політичні й економічні свободи людини».

Міжнародний документ, який першим порушив проблему захисту прав дитини є Женевська декларація, ухвалена Лігою Націй у 1923 р., за проектом Міжнародного союзу захисту дітей. Дана декларація за мету ставить створення

умов, які будуть забезпечувати нормальний фізичний, психологічний, соціальний та духовний розвиток дитини. Вона зазначає, що кожна дитина має право дитини на допомогу, належне виховання та захист.

Законодавство України орієнтується на міжнародні документи, також гарантує дитині певні права та свободи, що викладені у наступних нормативно-правових актах: Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], Законі України «Про охорону дитинства» [3], Сімейному кодексі [4], Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [5], Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [6], Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [7], Постанові Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» [8], Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» [9]. Також суттєве значення має Конвенція «Про права дитини» [10], Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства [11] й Концепція державної сімейної політики [12].

Починаючи з 2001 року в нашій країні охорона дитинства визнана як загальнонаціональний пріоритет в державній політиці. Представлені вище законодавчі документи визначають саме норми та правила відношення до політики охорони дитинства. Саме тому, державний пріоритет полягає у забезпеченні та реалізації тих прав дитини, що гарантуються, а саме право на життя, право на охорону здоров'я, право на освіту, право на соціальний захист, розвиток й виховання в сім'ї.

Увага до проблем дітей на сьогодні є головним індикатором розвитку громадянського суспільства в Україні, де увага має звертатися на особливості кожної проблеми дітей.

Однак, навіть маючи таку велику нормативно-правову базу та механізми соціального захисту дітей, що існують в Україні, наше молодше покоління на

сьогоднішній день залишається незахищеним. Держава не в змозі в повній мірі реалізувати та забезпечити усі права дитини та захистити їх від негативних соціальних процесів. Соціальний захист, як зазначалось, це одна з функцій держави, він передбачає комплекс заходів матеріальної, духовної, фізичної та соціальної підтримки найменш захищених верств населення [13].

Законодавство України щодо захисту прав та свобод дітей, забезпеченню їх благополуччя визнається загальнодержавними стратегічними пріоритетами, що пояснюється головною роллю молоді та дітей у гарантуванні життєздатності суспільства та прогнозуванні його розвитку.

Згідно з Конституції України статті 52 – держава закріплює та визначає, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [59, с. 160].

Виховання та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава повинна заохочувати та підтримувати благодійницьку діяльність щодо дітей.

Соціальна робота із сім'ями та окремими особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, виявлення, надання соціальних послуг та соціальний супровід, здійснюється центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді разом із іншими суб'єктами, які надають соціальні послуги, та суб'єкти соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю відповідно до «Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)». Дана постанова затверджена Кабінетом Міністрів України № 896 від 21 листопада 2013 р. [1].

Здійснюючи функції державного управління щодо забезпечення соціального супроводу сімей та окремим осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах визначено Постановою Кабінету Міністрів України № 573 від 01 серпня 2013 р. «Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді». У ній зазначено, що центр

соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – це спеціалізований заклад, що здійснює соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які потрапили у складні життєві обставини та потребують сторонньої допомоги.

Розбудова системи соціальної роботи в Україні розпочалась із розвитку мереж територіальних центрів соціального обслуговування населення та створення соціальних служб з метою надання соціальної підтримки за умови складних життєвих обставин, вирішення яких потребує сторонньої допомоги.

З розвитком суспільства змінювались концепції, стратегії, підходи, моделі роботи, розширювались та доповнювались категорії клієнтів, розроблялись інноваційні технології роботи. Тобто відбувався процес формування державної системи соціальної роботи, яка у залежності від державних пріоритетів, фінансування, потреб населення формувалася поетапно [2, с. 72].

Кожний етап розвитку вимагав прийняття та корегування цілого ряду нормативно-правових документів та інших видів формальних доопрацювань, пов'язаних зі структурними змінами у сфері соціальної роботи та з врахуванням спроможності соціальних закладів й установ надавати якісні соціальні послуги для населення країни.

До 2010 року соціальні послуги надавали відповідно до законів України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі – ЦСССДМ). Головним урядовим органом управління даними закладами було визначено Державну соціальну службу для сім'ї, дітей та молоді. Дана державна служба належала Міністерству сім'ї, молоді та спорту.

Усі соціальні центри (ЦСССДМ) були об'єднані у єдину мережу та розподілялись за територією по країні: Також утворювались спеціальні соціальні служби, як формування при міських та районних ЦСССДМ. Вони створювались орієнтуючи на потреби населення, яку вони обслуговували.

Наприклад, для підтримки сімей з дітьми створювались служби соціальної підтримки сімей «Родинний дім»; для студентської молоді – спеціалізовані студентські соціальні служби; для осіб, які зазнали насильства у сім'ї – служби

психологічної допомоги; для роботи з дітьми та молоддю – центри соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями тощо.

Нормативно-правову основу регулювання спеціалізованих соціальних служб утворюють також різні положення, укази, постановами затверджені Президента України та Кабінету Міністрів, які визначають порядок діяльності певних соціальних установ. Наприклад, розроблені типові положення про центри соціальних служб для молоді, про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян.

Важливе місце у забезпеченні розвитку соціальної політики і соціальної роботи слід віднести державним програмам. Вони покликані визначити пріоритети в розв'язанні соціальних проблем певних груп суспільства. Серед національних програм можна виділити «Національна програма профілактики СНІДу», програму «Діти України» та ін.

Першим нормативно-правовим документом, який регулює питання соціальної роботи, був Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.). Даний закон в загальних рисах окреслив принципи, форми, напрямки та методи роботи з цими соціальними групами [70, с. 162].

У ньому представлені наступні поняття «профілактика», «супровід», «обслуговування», витлумачено поняття «реабілітація», уточнено зміст «соціальне інспектування». Зазначені поняття у законі розуміються, як види соціальної роботи.

Таким чином, згідно із законом України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» можна виділити наступні види соціальної роботи:

- соціальний супровід – це робота, яка спрямована на реалізацію соціальні опіки, піклування, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій населення (сімей, дітей та молодь) з метою подолання життєвих негараздів, збереження та підвищення їхнього соціального статусу;
- соціальне обслуговування – це робота, яка спрямована на задоволення потреб осіб, які виникають у процесі їх життєдіяльності, які вони не зможуть

самостійно задовільнити, та потребують надання соціальної допомоги і різноманітних соціальних послуг;

– соціальна профілактика – це робота, що спрямована на попередження негативної, аморальної та інших проявів асоціальної поведінки осіб, виявлення будь-якого негативного впливу на їх життя і здоров'я, запобігання такому впливу;

– соціальна реабілітація – це спрямована робота, на відновлення фізичного, морального, психічного стану осіб, їхніх соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність із загально визнаними суспільними правилами і нормами;

– соціальне інспектування – це система заходів, спрямованих на здійснення нагляду, експертизи, аналізу та контролю за виконанням соціальних програм і проектів, а також за умовами життєдіяльності, моральним, психічним і фізичним станом осіб, забезпеченням захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів.

Наступний закон, що регулює діяльність соціальних служб є Закон України «Про соціальні послуги» (2003 р.). Він регламентує права та обов'язки клієнтів соціальних служб і працівників, які надають соціальні послуги, визначає структуру сфери надання соціальних послуг та управління нею. Згідно Закону в Україні можуть надаватися наступні види послуг [13]:

а) соціально-побутові – забезпечення продуктами харчування (гарячим харчуванням), м'яким і твердим інвентарем, послугами транспорту, засобами малої механізації;

б) психологічні – надання консультацій з питань психічного здоров'я особи, поліпшення взаємин із соціальним середовищем, із застосування психодіагностики, яка соціально-психологічні характеристики особистості з метою корекції та реабілітації її психологічного стану, надання методичних порад;

в) соціально-педагогічні – виявлення та сприяння розвитку різних інтересів, навичок та потреб осіб, які перебувають у складних обставинах через

організацію індивідуального навчання і виховання, забезпечення активного дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності; залучення до роботи різноманітних закладів та установ культурно-освітнього напрямку, забезпечення корекції психічного розвитку;

г) соціально-медичні – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення лікувально-оздоровчих заходів, профілактичних, працетерапія;

г) соціально-економічні – задоволення матеріальних потреб та інтересів осіб, які потрапили у складні життєві обставини, через надання натуральної, грошової допомоги, одноразових компенсацій та виплат;

д) юридичні – консультування з питань діючого законодавства; захист прав та інтересів осіб, які потрапили у складні обставини; сприяння дотримання законодавства тими, хто протиправно діє стосовно особи, допомога в оформленні правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо;

е) послуги з працевлаштування – сприяння у підвищенні кваліфікації, працевлаштуванні та соціальний супровід працевлаштованої особи;

е) допомога в професійній реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями – психологічні, медичні, інформаційні заходи, які спрямовані на створення позитивних умов для реалізації права на професійну орієнтацію та підготовку, освіти, зайнятість;

ж) інформаційні послуги – надання інформації, яка необхідна особі для вирішення її складних життєвих ситуацій, послуги довідки; поширення просвітницьких і культурно-освітніх знань, просвітницькі послуги; поширення інформації про властивості та види соціальних послуг (рекламно-пропагандистські послуги).

Закон визначає різноманіття закладів соціального захисту, які надають вище зазначені послуги. Вони поділяються за різними ознаками: за місцем

проживання особи виділяють стаціонарні інтернатні установи і заклади; реабілітаційні установи і заклади; установи та заклади денного перебування; установи і заклади тимчасового або постійного перебування; територіальні центри соціального обслуговування; інші заклади соціальної підтримки. Усі ці установи та заклади можуть бути державними, громадськими, муніципальними, благодійними, релігійними. Недержавна сфера також має у своєму функціонуванні дані заклади. Діяльність таких закладів здійснюється на підставі ліцензій, довірливих відносин з державними організаціями унаслідок перемоги у конкурсах на соціальне замовлення.

Вся сучасна система соціальних послуг має відповідати потребам громадян і орієнтуватися на покращення якості їхнього життя. Концепція реформування системи соціальних послуг затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.04.2007 р. №178-р, зазначає, що такі послуги необхідно максимально наблизити до клієнтів та надавати їх на принципах індивідуального підходу, адресності, поваги до кожного та дотримання загальнолюдських прав.

Криза в світовій економіці спричинила різкому зниженню рівня життя населення, як усього світу, так і в Україні, спричинивши зростання кількості людей, що потребують соціального захисту [50, с. 173]. Виходячи з цього держава поклала на себе завдання соціального захисту населення, у 2014 році усі соціальні заклади та установи, які підпорядковувались Міністерству соціальної політики України, надали соціальні послуги понад двом мільйонам громадян по всій країні.

Чинне українське законодавство не зазначає мінімальний перелік соціальних послуг, які б дозволили забезпечити головні потреби осіб, що опинилися у скрутному становищі, і які б гарантувалися державою не залежно від економічної ситуації та території проживання. Щоб унормувати перелік даних послуг для визначеної категорії осіб, можлива при спільній соціальній політиці установ та організацій. Мінімальний перелік соціальних послуг дасть змогу забезпечити надання допомоги тим, хто їх потребує, і в конкретному

обсязі.

Отже, розроблення та затвердження єдиного обґрунтованого з позиції соціально та економічно благополуччя переліку соціальних послуг, які гарантовані державою на всіх нужденним особам на безоплатній та визначення граничної вартості таких послуг є надзвичайно актуальним завданням. Це дозволить покращити фінансовий контроль за наданням соціальних послуг, підвищить ефективність планування та використання державних коштів та місцевих бюджетів на соціальну сферу, що є особливо важливим в сучасних умовах економічної кризи. Однак в першу чергу перелік соціальних послуг забезпечити найнеобхідніші потреби осіб, які потребують допомоги та виходу їх складних життєвих обставинах.

Проблемою українського законодавства є невизначеність та неузгодженість головних термінів, які виступають основою в сфері надання соціальних послуг. Все це призводить до значних проблем на шляху реформування.

Визначена у діючій редакції Закону України «Про соціальні послуги», не визначає чіткого трактування «соціальна послуга». Як зазначалося вище, в Законі України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року є визначення «соціальних послуг» як комплекс заходів, але визначення «соціальна послуга» не надано.

Це закон визначає наступні види соціальних послуг: соціально-педагогічні; соціально-економічні; інформаційні; соціально-побутові; соціально-педагогічні; соціально-медичні; юридичні; психологічні; послуги з працевлаштування та інші соціальні послуги. Також зазначені форми надання соціальних послуг – матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Наказом Міністерства соціальної політики від 03.09.2012 № 5 затвердив перелік 15 видів соціальних послуг, які надаються особам, або групам осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати [18]. Але досі не зрозуміло, як саме ці соціальні послуги пов'язані з соціальними послугами, які визначені в Законі України «Про соціальні послуги».

Таким чином, аналіз законодавства України, а саме закону «Про соціальні послуги» та інші нормативні акти, дає можливість прийти до висновків, що кожний із них регламентує різні підходи, форми, методи та види соціальних послуг. Це призводить до проблеми у роботі соціальних служб, при оцінці потреб особи та плануванні соціальних послуг на місцевому рівні.

Наказ Міністерства соціальної політики України від 15.10.2012 року за № 648 затвердив «Методичні рекомендації визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах». Дана методика визначає потребу в соціальних послугах, які закріплені Переліку соціальних послуг, затверджених наказом Мінсоцполітики. Однак в процесі її застосування на місцевому рівні у регіонах виникла проблеми у визначенні потреб в послугах, які територіальні центри та центри соціальних служб не повинні надавати відповідно своїх положень.

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. № 573 «Загальні положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» визначає тільки соціальну роботу. Досі не зрозуміло зв'язок терміну «соціальні послуги» та «соціальна підтримка». Так, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» статтею 8 визначає, що «державні соціальні нормативи у сфері надання соціальних послуг встановлюються для визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах», але визначення поняття «соціальна підтримка» відсутнє.

Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 25 квітня 2008 р. за № 1795, яким затверджено «Порядок здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, сімей та осіб, які опинились у складних життєвих обставинах» в частині другій, статті 2.1. дається визначення «соціального супроводу», як певної форма соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг.

Надане визначення «соціального супроводу» суперечить Наказу

Міністерства соціальної політики, який затвердив перелік 15 соціальних послуг, в якому «соціальний супровід», визначено як соціальна послуга [24].

Така невизначеність основних понять на законодавчому рівні призводить до того, що виникають більш практичні проблеми в процесі впровадження інших важливих елементів системи соціальних послуг.

Визначення потреб в соціальних послугах, розробка та використання стандартів соціальних послуг в статті 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» надає наступні визначення «державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій». Стаття 8 даного закону визначає, що «Державні соціальні нормативи у сфері надання соціальних послуг встановлюються для визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах» [52]. Закон України «Про соціальні послуги» надає таке визначення «державний стандарт соціальної послуги – визначені нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги, показники її якості».

Однак дані визначення не формують ніяких норм та нормативів в структурі стандартів, що не дозволяє вийти на розрахунок вартості соціальної послуги. І хоча сьогодні фахівці Міністерства соціальної політики України та експерти міжнародних проектів та програм розробляють низка стандартів, які мають врегулювати діяльність надавачів соціальних послуг. Однак навіть ті стандарти, які вже були прийняті спільним міжвідомчим Наказом «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг представникам груп ризику» від 13 вересня 2010 на практиці не виконуються соціальними службами не на рівні держави, а ні неурядовими організаціями.

Підсумовуючи зазначене вище, ми дійшли до висновку, що нормативно-правова база організації діяльності спеціалізованих соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, хоча і має досить розгалужену систему, та складається з

нормативних актів міжнародного, національного, регіонального та місцевого рівня, вона має безліч прогалин, які не забезпечують повноцінну діяльність соціальних служб та надання соціальних послуг. Перспективою подальшого розкриття даної проблематики, на наш погляд є дослідження питань удосконалення державного регулювання, організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні.

2.2. Соціальна робота спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні: види, шляхи

Система центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді має свою структуру та складається із окремих центрів, спеціалізованих формувань. Система центрів розгортається на трьох рівнях, а саме:

- на рівні держави: Український державний центр соціальних служб для молоді, який створюється відповідним найвищим органом державної виконавчої влади, яка насамперед затверджує Типові структури і штат ЦСССДМ;
- регіональний рівень: обласні і Київський міський ЦСССДМ;
- місцевий рівень: районні, міські, районні центри в містах.

Саме на рівні міста формуються спеціалізовані установи: експериментальні методкабінети, майданчики, школи передового досвіду, бібліотеки, спеціалізовані соціальні служби, зокрема: центри соціалізації для груп ризику, центри для тих, хто укладає шлюб, телефони довіри, школи лідерства громадських організацій, гімназії для жінок, служби «Пошта довіри», консультативні пункти, суспільні приймальні, «магазини безкоштовних речей», пересувні консультативні пункти в сільській місцевості, молодіжні біржі праці й агентства зайнятості, служби знайомств, клубні об'єднання [3].

Соціальні служби мають свої сфери відповідальності. Відповідно до чинного законодавства соціальні служби для сімей, дітей та молоді відповідають за:

- Український державний центр соціологічних служб за методичне, наукове, організаційне й інформаційне забезпечення діяльності соціальних служб; організації, підготовку, підвищення кваліфікації й атестацію керівних працівників, фахівців соціальних служб; пропаганду через ЗМІ діяльності соціальних служб; вивчення, дослідження та поширення провідного вітчизняного і зарубіжного досвіду з питань соціального обслуговування і соціальної допомоги;

- обласні центри соціальних служб відповідальні за: керівництво діяльністю та організацію соціальних служб в регіоні; систематичне вивчення соціального та економічного положення вразливих верств; підготовку пропозицій органам державного управління у вирішенні актуальних проблем; надання інформаційних послуг організаціям із питань соціального обслуговування та допомоги; формування кваліфікованого складу фахівців у соціальних службах для регіону; вивчення, систематизація та поширення передового досвіду; пропаганду діяльності соціальних служб в регіоні;

- міські, районні центри соціальних служб відповідають за: своєчасне та якісне надання кожному громадянину який звернувся до соціальної служби допомоги; реалізація напрямів соціального обслуговування і соціальної допомоги, визначених законодавством, із урахуванням місцевих потреб і можливостей; проведення на належному організаційному і методичному рівні роботи у сфері соціального обслуговування; цільове використання виділених ресурсів, засобів і матеріально-технічної бази; інформування молоді про діяльність соціальних служб для молоді засобами масової інформації.

Отже, досліджуючи соціальні служби, нами визначено головні завдання, які на вони виконують:

- реалізація державної соціальної політики щодо становлення і розвитку особистості;

- надання правової, психолого-педагогічної, інформаційної, медичної та інших форм допомоги нужденним;

- прийняття та здійснення усіх необхідних заходів для запобігання і

подолання негативних явищ у суспільному середовищі;

- здійснення соціальної опіки та піклування окремих категорій молоді;
- установа та розвиток зв'язків із соціальними службами за кордоном, для обміну досвідом [72, с. 160].

Орієнтуючись на представлені завдання соціальні служби здійснюють наступні функції:

- розроблення і реалізація спільно з органами державного управління програми соціального обслуговування і соціальної допомоги;
- інформування осіб із питань праці, навчання, дозвілля і відпочинку, діяльності соціальних служб;
- здійснення юридичного консультування з питань чинного законодавства, прав та обов'язків людей у різних сферах їхньої життєдіяльності;
- представлення інтересів уразливих осіб при розгляді на підприємствах, в установах та організаціях питань, які стосуються реалізації їх прав;
- у разі потреби в установленому законодавством порядку оскаржувати у суді неправомірні рішення державних або суспільних органів, дії посадових осіб;
- створення служб «телефон довіри», проведення соціально-психологічного консультування, психокорекції і психотренінгів;
- проведення медичного консультування з питань подолання алкогольної і наркологічної залежності, шкідливих звичок, поліпшення шлюбних стосунків і затвердження здорового способу життя;
- прийняття необхідних заходів для організації соціально вагомої діяльності, їхнього дозвілля і відпочинку, який сприяє запобіганню і подоланню негативних явищ у соціальному середовищі;
- створення соціально-реабілітаційних центрів для інвалідів та інших категорій осіб;
- організація агентства і бюро сприяння працевлаштуванню, які вчить, а також надають послуги з профорієнтації та підготовкою до працевлаштування;
- надання одноразової матеріальної допомоги людям, які її потребують;
- організація спільно з вищими навчальними закладами підготовку,

перепідготовку і підвищення кваліфікації фахівців соціальних служб;

- систематичне проведення соціологічних досліджень, вивчення статистичної та інформаційної бази та матеріалів щодо соціально-економічного положення осіб груп ризику;

- підготовка пропозицій, органам державного управління, з питань вирішення актуальних проблем, запобігання негативних тенденцій у соціальному середовищі;

- надання інформаційних послуг підприємствам, установам і організаціям, незалежно від їхнього підпорядкування і форм власності;

- вивчення і поширення передового досвіду роботи у сфері соціального обслуговування і соціальної допомоги;

- організація стажувань фахівцям соціальних служб за кордоном;

- проведення спільно із зацікавленими органами і організаціями науково-практичних конференцій, семінарів, видання інформаційно-методичної літератури.

Після 2007 р. кількість спеціалізованих формувань суттєво скоротилася, наразі продовжують працювати:

- соціальні гуртожитки;

- соціальні центри матері та дитини;

- центри соціальної та психологічної допомоги;

- центри реабілітації дітей та молоді з інвалідністю;

- центри для ВІЛ-інфікованих осіб.

Зазначені соціальні установи надають соціальні послуги різним вразливим категоріям населення в залежності від специфіки своєї роботи для:

- дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- неповнолітніх та одиноких матерів, які опинилися у складних обставинах;

- дітей та молоді, які зазнали насилля в сім'ї;

- дітей та молоді з інвалідністю;

- ВІЛ інфікованих дітей та молоді та наркозалежної молоді.

У даних закладах усі соціальні послуги надаються без врахування послуг інших організацій, які здійснюють свою діяльність в схожій проблемі, тобто служби покладаються тільки на власні сили та ресурси [28, с. 52].

Щодо ЦСССДМ, то державою саме на них покладена функція соціальної роботи з сімей, дітей та молоді, групи ризику. Особливістю його діяльності полягає у тому, що для здійснення соціальної роботи необхідно провести соціальне інспектування з метою з'ясування наявності складних життєвих обставин. Дана процедура детально була розписана в нормативних документах, зокрема у Наказі Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Порядку здійснення ЦСССДМ соціального інспектування сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах» .

Серед інших норм, у цьому документі визначалося, що для здійснення соціального інспектування слід сформувати склад комісії з числа державних та недержавних організацій й структур, що у деяких випадках заважало проведенню оперативних візитів до сімей у складних життєвих обставинах. Досить часто для прийняття необхідного рішення соціальні служби виносили результати соціального інспектування на засідання дорадчого органу, створеного при управліннях у справах сім'ї, молоді та спорту відповідної державної адміністрації, що також складало певні незручності для самих соціальних служб та їх потенційних клієнтів.

Загалом, клієнти соціальних служб отримували соціальні послуги різного характеру (інформаційні, психологічні, юридичні, соціально-побутові тощо) як комплекс заходів для подолання складних життєвих обставин. Відповідальність за кінцевий результат скоріше покладалася на ЦСССДМ, ніж на самих клієнтів, допускалася можливість залучення до соціального супроводу одних і тих же сімей через невеликий час після зняття з обліку. Така ситуація привела до появи великої кількості сімей в складних життєвих обставинах, які використовували ресурси соціальних служб не для посилення власного ресурсу для подальшого незалежного функціонування, а лиш для тимчасового покращення умов проживання чи вирішення побутових проблем.

2010 року з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади було проведено ліквідовано Державну соціальну службу для сім'ї, дітей та молоді, що привело до перепідпорядкування ЦСССДМ та їх спеціалізованих формувань Міністерству соціальної політики. Більшість зазначених нормативно-правових документів втратили свою чинність [17].

Це стало поштовхом для суттєве розширення мережі соціальних інституцій для різних груп вразливих клієнтів, які опинилися у складних життєвих обставинах та зростання кількості видів соціальних послуг. Уся соціальна мережа закладів та установ яка раніше перебувала під контролем двох управлінь, об'єдналась в одну та збільшила свої потенціал. Сьогодні управління державними соціальними закладами та установами здійснює Міністерство соціальної політики та відповідні структурні підрозділи.

Перший етап впровадження нової моделі надання соціальних послуг у громаді Міністерство соціальної політики затвердило новий Перелік соціальних послуг [31]. У цьому документі визначено зміст 15 соціальних послуг (послуга з влаштування до сімейних форм виховання, догляд, підтримане проживання, паліативний/хоспісний догляд, соціальної інтеграції та реінтеграції, соціальної адаптації, соціальної інтеграції та реінтеграції, абілітації, соціальної профілактики, соціального супроводу/патронажу та ін.), які надаються відповідно до Державного стандарту. Кожний із видів соціальних послуг передбачає зазначений алгоритму дій соціального працівника або мультидисциплінарної команди у процесі роботи з клієнтом

Основними видами державних стандартів спеціалізованих служб для дітей, сім'ї та молоді є [48, с. 251]:

- 1) соціальна адаптація
- 2) соціальний супровід;
- 3) соціальна реабілітація;
- 4) представництво інтересів;
- 5) консультування і надання соціальних послуг,
- 6) соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та

інших видів соціальної допомоги;

7) створення сприятливих умов для всебічного розвитку особи, задоволення потреб у виборі діяльності, не забороненому законодавством, активної участі в спортивній, творчій, культурологічній і оздоровчій діяльності;

8) здійснення соціально-профілактичної роботи щодо профілактики наслідкам негативних явищ;

9) розроблення та реалізації комплексу реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, фізичного та психологічного особистості, які зазнали насильства, жорстокості, потрапили в екстремальні ситуації;

10) зміцнення та встановлення із соціальними службами для молоді за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи з молоддю;

11) здійснення комплексу медико-соціальних та реабілітаційних заходів щодо адаптації в суспільстві дітей з вадами фізичного та розумового розвитку.

Для реалізації спеціалізованими служба для дітей, сім'ї та молоді своєї діяльності, необхідно здійснити наступні шляхи [13, с. 21]:

1) розробка ефективної системи надання соціальних послуг, підвищення їх якості, рівня задоволення потреб від отриманих послуг;

2) удосконалення мережі установ та закладів, що надають соціальні послуги;

3) підвищення ефективності при використанні коштів та управління бюджетними видатками на соціальні послуги;

3) підвищення стандартів якості надання соціальних послуг;

4) контроль за якістю соціальних послуг на основі впровадження державних стандартів та реалізації контролю за їх дотриманням;

5) впровадження ринкових механізмів для поліпшення функціонування системи соціальних послуг та реалізація нових механізмів для соціального замовлення соціальних послуг недержавними інститутами;

6) підтримка держави з фінансової сторони на видання масових тиражів і поширення книг з соціальної роботи;

7) поширення спеціальної наукової літератури, порад для сімей, дітей та

молоді

8) заборони на поширення та рекламування видань, видео- та аудіо матеріалів, що пропагують порнографію, культ жорстокості та насильства;

9) формування комісії, яка здійснює захист прав неповнолітніх;

10) утворення цілісної системи спеціалізованих соціальних служб для проблемних категорій населення.

Таким чином, сьогодні система соціальних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку та удосконалення. Велике значення мають розробка та реалізація політики стосовно планування й функціонування саме дітей, сімей та молоді. Виходячи з цього, доцільним є виділення соціальної політики в окремий напрям. Створення нових шляхів соціальної політики потребує комплексного підходу з метою планування, систематизації, розробки та створення ефективного механізму реалізації соціальної політики.

2.3. Діяльність спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні та в інших країнах світу

Сучасний розвиток соціальної роботи передбачає необхідність створення поряд з державними і приватними соціальними установами, спеціалізованих соціальних служб, які направлені на охоплення усіх проблемних груп суспільства та утримати поширення соціальних проблем.

Сьогодні особливого поширення набули Центри екстреної психологічної допомоги по телефону та служби «Телефони Довіри». Найбільш активніше розвиваються ЦЕПД сім'ї та дитині [10, с. 169].

Перевагу надають створення багатопрофільним центрів, які здійснюють психологічну, соціальну та фізичну реабілітацією. Дані центри утворюють для різних груп неповнолітніх осіб:

- правопорушників;
- інвалідів, дітей з обмеженими можливостями;

- неповнолітніх-безробітних;
- учнів.

Завданнями даних центрів є:

- психодіагностика клієнта;
- психопрофілактика і психогігієна;
- психологічна консультація;
- психокорекція;
- психологічне втручання в кризові ситуації;
- профорієнтація на основі тестування.

Завдання яке постає перед працівника ЦЕПД – це допомогти особистості усвідомити свою проблему, що заважає її повноцінному функціонуванню за допомогою соціально-психологічних методів дослідження. Частіше за все такі соціальні служби створюють досить значну базу для волонтерів.

Популярними в країнах Європи є такі спеціалізовані психологічні соціальні служби:

- центр соціально-психологічної допомоги молоді, які надають методико-педагогічної допомоги молоді, що пережили кризовий стан та знаходяться в конфліктних ситуаціях, здійснюють профілактику девіантної і суїцидальної поведінки;

- консультативні центри для підлітків і молоді, що надають кваліфіковану, анонімну, термінову, безплатну психологічну допомогу за телефоном;

- центр ресоціалізації, призначений для осіб, що повернулись з місць позбавлення волі, вони надають їм консультації, соціально-правову, профорієнтаційну і психологічну допомогу.

Досить вагому роль відіграють психологи в закладах освіти. Такі заклади функціонують в різних країнах. Наприклад, у Німеччині такі служби входять до складу школи, в Англії психологічна підтримка школярів займає особливе місце.

Активно на даний момент розвивається соціальна робота з молодими сім'ями. Причиною того виступило старіння нації, тому молода сім'я є основою для розвитку суспільства [19, с. 152]. На ряду з державними здійснюють спеціалізовані

соціальні служби. Саме тому нагальні проблеми сімей, реалізація їх прав, гарантій, для соціальної роботи відкриває нові можливості в розробці нових технологій.

Останнє десятиріччя сприяло поширенню центрів соціальної допомоги сім'ї, що базуються на психолого-педагогічній консультації. Важливим структурним елементом спеціалізованої соціальної допомоги молодим сім'ям є:

- невідкладна, термінова соціальна допомога;
- допомога родинам, що мають хворих дітей;
- гуманітарна допомога сім'ї;
- розвиток навиків саморегуляції емоційного стану;
- організація консультацій з питань по проблем планування сім'ї, сексуальних відносин і психосексуальних хвороб, виховання здорового способу життя;
- навчання батьків догляду за дітьми;
- патронаж майбутніх мам;
- допомога у ведення домашнього господарства;
- курси для молодих батьків.

Для роботи з етнічними меншинами провідну роль відіграють служби екстреної невідкладної психолого-соціальної допомоги населення, які здійснюють психоетнічні консультації та питання міграційної служби (США, Франція, Іспанія).

Феноменом нашого століття є проблема старіння. Розглядаючи статистичні дані, слід відмітити, що у 1990 році в країнах Заходу було близько 18 % людей похилого віку, то за прогнозами експертів у цих країнах до 2030 року відсоток сягне позначки 30.

Класифікація міжнародної ООН, визначає, що держава є молодою, якщо осіб старше 65 років нараховується не більше 4%, однак якщо показник осіб похилого віку більше 7%, то це старша держава [5, с. 26]. Саме тому не дивно що у 1991 році ООН затвердило Принципи відношення до осіб похилого людей, а в 1992 році розробив «глобальну мету по проблемам старіння населення на період

до 2001 року», 1999 рік був проголошений Міжнародним роком людей похилого віку.

Погляди на роль та місце похилих осіб у суспільстві знайшло своє відображення у документі ООН «Зробити повноцінним життя людей похилого віку». Положення документу були підтверджені Всесвітньою зустріччю в інтересах соціального розвитку (Копенгаген, 1995 рік). Саме тому світ отримав розвиток різноманітних інститутів спеціалізованих соціальних служб, що співіснують поряд із звичайними установами соціальної роботи. Таким чином отримали розвиток служби термінової соціальної допомоги (СТСС) і в Україні, основними напрямками діяльності яких є:

- надання грошової та майнової допомоги;
- забезпечення безплатним харчуванням та продуктами;
- направлення в медико-соціальні дослідження;
- надання побутових, юридичних та психологічних послуг;
- створення групи взаємодопомоги.

Окремі країни Західної Європи отримали розвивають свої служби взаємодопомоги літніх. Їх діяльність полягає безоплатній допомозі літніх один одному. Поширення отримали мережі спеціалізованих будинків для осіб похилого віку. Вони призначені для постійного проживання одиноких осіб та сімейних пар, які мають повну або часткову здатність до самообслуговування, та потребують самореалізації.

Головна мета діяльності таких установ – забезпечити сприятливі умови проживання літнім особам, надання їм соціальної, побутової та медичної допомоги, створення умов для активного способу життя. Такі центри зазвичай складаються з одно- або двокімнатних квартир, які обладнані комплексом різних структур, а саме служб бібліотекою, столовою, диспетчерським пункти, медичні кабінети і т.д.

По всьому світі діють близько тисячі даних соціальних служб літніх осіб, які крім допомоги надають культурно-просвітницьку роботу. Важливу роль мають спеціалізовані соціальні служби в захисті інвалідів [57, с. 35].

Нормативно-правова основа соціального захисту осіб з інвалідністю є досить значна. Вона складається з Всесвітньої декларації прав людини (1947 рік), Декларація прав інвалідів (1971), Конвенція і Рекомендація про професійну реабілітацію і зайнятість інвалідів (1983).

Досить важливу роль відіграє Служба термінової соціальної допомоги, що надає швидко, одноразову допомогу, яка спрямована на підтримку осіб, що потребують негайної підтримки.

Основними напрямками діяльності таких служб є:

- надання безплатного гарячого харчування;
- надання безплатного одягу та засобів гігієни;
- надання необхідної інформації та проведення просвітницької роботи;
- надання екстреної психологічної підтримки.

Специфічною галуззю є соціальна робота із військовослужбовцями, учасниками воєнних конфліктів. Саме тут на служби покладено проведення спеціалізованої реабілітації воєнних та ветеранів.

Поряд розкритими вище центрами, важливу роль відіграють соціально-психологічні служби, що діють в різних галузях виробництва [15, с. 64]. В країнах Заходу досить давно підтримують, особисті проблеми працівників підприємств, що призводить до значного зниження якості праці. В промислових розвинутих країнах кількість працівників, які користуються послугами соціальних служб складає близько 20 % від загальної кількості зайнятих на виробництві.

Основними видами соціальної роботи на виробництві є:

- профілактика безробіття;
- розвиток людського потенціалу та ресурсів;
- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- психологічна адаптація до умов роботи;
- вирішення проблем депресій.

Соціальна робота на підприємстві відповідає за створення на виробництві сприятливого соціально-психологічного клімату. Соціальні служби надають

послуги у вигляді консультацій, адаптації. Діяльність таких служб оплачується самими співробітниками.

На початку 60-х років ХХ століття в країнах Заходу, а з 90-х в країнах СНД соціально-психологічні служби отримали розвиток в системі освіти [2, с. 67]. В школах та коледжах соціальний робітник почав виконувати декілька ролей:

- захищає права учнів та студентів;
- консультує дітей та батьків з проблемних питань;
- консультує вчителів, допоміжний персонал шкіл;
- викладає практичні дисципліни;
- організовує в гуртожитку соціальне життя;
- допомагає студентам знайти джерела прибутку.

Наприклад служба можуть проводити тестування студента на профорієнтацію, оформити соціальні паспорти.

В більшості розвинених країнах соціальний робітник є штатним співробітником пенітенціарних установ і займаються перш за все консультаціями ув'язнених, а також психологічної адаптації, психотерапією. Цікавим є міжнародний досвід соціальних служб в слідчих органах. Тут завданням соціальної роботи є підготовка відповідних документів до суду, тестування ув'язнених, інколи соціальним працівником виступає сам адвокатом.

Функція діагностики у контексті розгляду нашого наукового питання покликана виявляти окремі відхилення у певному мікросоціумі, наприклад сім'ї, соціальному процесі їх функціонування, конкретизувати окремі проблеми клієнта і виявляти індивідуальні причини появи сімейних проблем. Визначення специфічних особливостей окремих членів чи певної сім'ї, з'ясування їх проблем покладається на фахівців ЦСССДМ [37, с. 152].

Діагностика, як напрямок соціальної роботи дозволяє вчасно виявляти і усувати індивідуальні та колективні проблеми. Актуальні завдання діяльності ЦСССДМ щодо подолання сімейного неблагополуччя, направлені на врахування діагностичної роботи з неблагополучною сім'єю, збір інформації про зміст та особливості взаємодії фахівців ЦСССДМ з сім'єю в цілому та її окремими

представниками, визначення соціальних послуг в надані неблагополучним сім'ям за відповідними критеріями та показниками.

Розкриваючи зміст процесу діагностики, по-перше, вважаємо необхідним з'ясувати за якими критеріями сім'ї визначають неблагополучною, за якими критеріями вона потрапляє до категорії «кризові», «неблагополучні»; по-друге, якими є кількісні та якісні показники соціально-педагогічної роботи фахівців ЦСССДМ з сім'єю у кризі від моменту потрапляння її на облік – соціального супроводу– та зняття сім'ї з даного обліку [37, с. 159].

Отже, зазначений нами зміст діагностичної роботи фахівців ЦСССДМ з неблагополучною сім'єю та його подальше змістове розкриття, на наш погляд, стане вагомою підставою для розроблення організаційно-педагогічних умов роботи соціальних служби. Розпочинаючи діагностику роботи центру соціальних служб для сімей, дітей та молоді з неблагополучною сім'єю, слід зазначити, що даний діагностичний процес передбачає послідовного розкриття проблеми сім'ї. Для цього необхідним застосування наступних методів дослідження:

1) теоретичних – контент-аналіз нормативно-правових документів для визначення порядку та особливостей організації роботи ЦСССДМ з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах;

2) емпіричні – анкетування, інтерв'ювання, експертна оцінка, тестування, бесіди, узагальнення досвіду діяльності центрів соціальних служб для аналізу існуючого стану організації роботи з неблагополучними сім'ями.

Отже, таким чином, нами з'ясовано підстави які передбачають визнання сімей неблагополучними та постановки їх на облік. Інформаційний аналіз проблеми сімей даної категорії, дозволив з'ясувати, що основними критеріями визначення та постановки на облік центрів сімей, які опинилися у життєвій кризі, є: наркотична або алкогольна залежність одного/декількох членів сім'ї; інвалідність батьків або дітей; вимушена міграція; перебування одного/декількох членів сім'ї у місцях позбавлення волі; безпритульність; сирітство; зневажливе ставлення і складні стосунки в сім'ї; насильство в сім'ї; безробіття одного/обох

членів сім'ї; інші причини (відповідно до критеріїв визначення та постановки сімей на облік) [13, с. 98].

Іншими причинами визначення та поставлення сім'ї на облік є малозабезпеченість сімей; постійного місця проживання та власного житла; відсутність належних умов проживання, негативні санітарно-гігієнічні умови, соціально-побутові проблеми; нецільове використання державних виплат на дітей; безвідповідальне батьківство, неналежний виховання та догляд за дитиною, низький виховний потенціал батьків; неоформлені державні виплати; неповні сім'ї; самотні батьки; неповнолітні, засуджені без позбавлення волі; неповнолітні діти, які повернулися з місць позбавлення волі; тривалі хвороби батьків та дітей, потреба в лікуванні; вагітність неповнолітніх; відмова від дитини; невизначеність щодо подальшої зайнятості та працевлаштування; захист майнових прав; потреба в лікуванні дітей; допомога родичам в оформленні опіки та піклування.

Проаналізувавши головні критерії визначення та постановки на облік центрів сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, нами визначено групи причин, а саме об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення проблем в сім'ї. Щодо об'єктивних причин, то, на наш погляд, вони мають суспільний та загальнодержавний характер і до них ми відносимо:

1) соціально-економічні чинники, які впливають на якість життя сімей і провокують появу все більшої кількості сімей, які опиняються у складних життєвих обставинах, вони пов'язані з порушенням трудових, житлово-майнових та інших прав людини;

2) соціально-психологічні чинники, пов'язані з масовим зубожінням духовно-моральної культури населення, відсутністю позитивних соціальних цінностей, соціальної адаптації до суспільства, низьким рівнем психолого-педагогічної освіти, неусвідомленістю «великої місії» батьківства представниками молодого покоління й безвідповідальністю щодо власних дітей;

3) екологічні чинники, які впливають на фізичний стан здоров'я населення, провокують хронічні захворювання як у дорослих, так і у дітей;

4) цивілізаційні чинники, пов'язані з науково-технічними досягненнями людської цивілізації та процесом урбанізації, «мегаполізації» міст, вони породжують зростання кількості населення з соціально-психічними відхиленнями, аномаліями в розвитку на ґрунті байдужості, самотності, заглиблення у віртуальний світ тощо.

Розкриваючи суб'єктивні причини зростання кількості сімей, які є на обліку ЦСССДМ, слід зазначити, що вони безпосередньо стосуються діяльності фахівців центрів соціальних служб та мають організаційно-педагогічний характер. До них нами віднесено, з одного боку, низку причин, пов'язаних з покращенням механізмів виявлення сімей, які потребують соціально-педагогічної допомоги та взяттям їх на облік, а з іншого – з недосконалістю механізмів здійснення цієї допомоги та якості послуг, що надаються сім'ї, неефективністю дій фахівців. Ще однією причиною виступає недосконалість нормативно-правової бази, що керує діяльністю центрів соціальних служб. Звернемо увагу на кількісно-якісні показники алгоритму роботи ЦСССДМ з неблагополучними сім'ями з позицій діагностики даного процесу.

Науковий пошук нашого предмета пізнання дозволив з'ясувати, що діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді реалізує свою діяльність на основі Типового положення «Про соціальні служби для молоді» (1993 р.), «Концепції діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді» (2000 р.), Загального положення «Про центр соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді» (2004 р.).

Центри соціальних служб для сімей, дітей та молоді є основною державною ланкою, яка здійснює соціальну роботу цими групами населення. ЦСССДМ об'єднані загальною метою, мають єдиним механізмом в реалізації соціальної політики держави, характеризуються своєю ієрархічною структурою і мають впорядкованість структурних одиниць, що забезпечує їх стабільність, гнучкість і динамічність їхньої діяльності.

Таким чином, підводячи підсумки другого розділу нашого дослідженнями, ми розкрила основні шляхи та види спеціалізованих служб в Україні, а саме, що

сьогодні система соціальних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку та удосконалення. Досить великого значення має розробка та реалізація політики стосовно планування й функціонування соціальних служб дітей, сімей та молоді.

Виходячи з цього, доцільним є виділення соціальної політики в окремих напрямках соціальної роботи. Створення нових шляхів соціальної політики потребує комплексного підходу з метою планування, систематизації, розробки та створення ефективного механізму реалізації соціальної політики. Саме нами проаналізовано діяльність спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні та в інших країнах світу.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ДІТЕЙ, СІМ'Ї І МОЛОДІ В УКРАЇНІ

3.1. Організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді на прикладі Якимівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

Підтримка соціального становлення та розвитку сімей, дітей та молоді сприяє утворення центрів соціальних служб та їх спеціалізовані формування.

Якимівський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – це спеціальний заклад, які уповноважені державою брати активну участь у реалізації державної соціальної політики шляхом реалізації соціальної роботи з різними категоріями сімей, дітей та молоді. Якимівський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді утворюється спеціальними уповноваженими центральними органами виконавчої влади з питань соціальної політики.

Головна мета у створенні даного центру є здійснення соціальної роботи з різними категоріями сімей, дітей та молоді.

Спеціалізоване формування центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – це тимчасове утворення, яке створюється Якимівським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою реалізації програм та заходів, покладених на Центр. Спеціалізовані формування у своїй діяльності керуються чинним законодавством України.

Метою діяльності спеціалізованих формувань є забезпечення доступу цільових груп до соціальних послуг у територіальній громаді та підтримка сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Спеціалізоване формування здійснює свою діяльність відповідно до Положення про Спеціалізоване формування Центру.

Спеціалізоване формування може працювати як у стаціонарному, так і в

мобільному режимі з виїздом до віддалених населених пунктів.

Спеціалізоване формування може надавати керівництву Центру пропозиції щодо оцінки ефективності виконання, вдосконалення, продовження або припинення програми, у межах реалізації якої воно діє. Послуги, що надає Спеціалізоване формування, є державними послугами і здійснюються на безоплатній основі. Зазвичай керівником Спеціалізованого формування є штатний спеціаліст Центру, який призначається директором.

Керівник Спеціалізованого формування:

- 1) здійснює загальне керівництво Спеціалізованим формуванням;
- 2) представляє схоже Спеціалізоване формування в інших установах та організаціях;
- 3) організовує роботу Спеціалізованого формування, несе особисту відповідальність за виконання покладених на формування завдань;
- 4) здійснює контроль за дотриманням працівниками Спеціалізованого формування правил безпеки праці;
- 5) координує процес надання соціальних послуг;
- 6) здійснює моніторинг діяльності Спеціалізованого формування та надає пропозиції директору Центру щодо підвищення ефективності її роботи;
- 7) звітує про роботу Спеціалізованого формування;
- 8) організовує роботу щодо укладення договорів, необхідних для організації роботи Спеціалізованого формування;
- 9) надає пропозиції керівництву щодо підвищення кваліфікації працівників Спеціалізованого формування.

Діяльність Спеціалізованого формування Якиміського центру фінансується за рахунок коштів, передбачених у місцевому бюджеті, а також за рахунок інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством.

У роботі Спеціалізованого формування можуть брати участь залучені фахівці та волонтери з об'єднаної територіальної громади, координацію їх діяльності яких здійснює керівник Спеціалізованого формування.

Керівник Якиміського Спеціалізованого формування, залучені фахівці та

волонтери Центру у межах своєї компетенції взаємодіють із структурними підрозділами органів місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я, санітарно-епідеміологічними службами, органами внутрішніх справ України, підприємствами, установами та організаціями незалежно від їх підпорядкування та форми власності, громадськими організаціями тощо.

Спеціалізовані служби Якимівського ЦСССДМ відіграють важливу роль для громади, адже вони надають різноманітну допомогу всім її громадянам, хто потрапив у складні життєві ситуації та повертають людину до нормального, повноцінного життя.

Слід зазначити, що до основного переліку послуг, які на сьогодні є затребуваними в Якимівському центрі для сімей з метою мінімізації наслідків сімейного неблагополуччя, можна віднести:

- набуття навичок виховання дітей та побудови взаємовідносин у сім'ї;
- оформлення документів і запитів до відповідних інстанцій;
- сприяння незалежності, поліпшенню матеріального становища сім'ї, працевлаштування та професійне навчання дорослих членів сім'ї;
- лікування та реабілітація членів сім'ї;
- набуття необхідних соціальних навичок;
- психологічна допомога й підтримка;
- представництво інтересів членів сім'ї та захист прав дитини;
- отримання соціальної допомоги, пільг, пенсій;
- сприяння навчанню та розвитку дитини, захисту здоров'я та оздоровлення дітей.

Ураховуючи це, а також досвід роботи центрів соціальних служб щодо попередження сімейного неблагополуччя, можна стверджувати, що для більшої ефективності діяльність Якимівського ЦСССДМ, на наш погляд, повинна мати чіткий алгоритм системно-комплексної організації роботи з сім'єю.

Мова йде про конкретну послідовність дій та заходів фахівців Якимівського центру соціальних служб щодо надання сім'ї необхідної соціально-педагогічної допомоги та підтримки відповідно до її потреб, дій

спрямованих на виведення сім'ї зі стану сімейного неблагополуччя.

По-друге, слід говорити про необхідність переорієнтації діяльності Якимівського ЦСССДМ та ресурсів з подолання наслідків сімейного неблагополуччя на його профілактику, реалізація превентивний напрям соціально-педагогічної роботи у громаді, спрямований на те, щоб не допустити потрапляння сім'ї в категорію «кризової», «неблагополучної», «зі складними життєвими обставинами».

Мета спеціалізованих служб в Якимівській ОТГ – це формування власних соціально-психологічних ресурсів сім'ї щодо подолання і виходу з сімейної кризи.

У процесі діагностики роботи Якимівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, нами було проведене опитування 15 фахівців із центрів соціальних служб сім'ї дітей та молоді Якимівського району.

Професійна думка фахівців Центру соціальних служб Якимівського району щодо організації соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю відповідного типу.

Опитування складалось із низки питань, на які працівники мали відповісти «Так», «Ні», «Не знаю».

На перше питання «Чи вважаєте Ви, що наявний порядок взаємодії ЦСССДМ з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах є найбільш оптимальним та ефективним щодо подолання сімейного неблагополуччя?», 89% працівники центру відповіли що вважають дану політику та заходи елективними в роботі центру, 6 % опитаних зазначили, що наявний порядок не відповідає потребам сучасної сім'ї, та 5 % не знають правильної відповіді.

Питання «Чи потребує наявний порядок взаємодії ЦСССДМ з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обствинах, системно-комплексного підходу до соціально-педагогічної роботи центру відповідно до типу сім'ї та її потреб?». 56% опитаних працівників зазначили відповідь «так», центри потребують комплексності у роботі сім'ями, 38% не знають точної відповіді на запитання,

та 6 відсотків зазначили, що не потрібна комплексність у роботі з сім'єю.

На третє питання «Чи необхідна Вам професійна підготовка щодо організаційно-правового статусу організації роботи з різними типами неблагополучних сімей (пройти цикл навчально-методичних семінарів, тренінгів)?» 94% відсотки відмітили, що були не проти пройти навчання новим методика роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, 3% категорично проти розвитку своїх навичок, та 3% не змогли визначитись у відповіді.

35% спеціалістів на питання «Чи вважаєте Ви, що Ваша професійна готовність до роботи з різними типами неблагополучних сімей відповідає сучасним вимогам та потребам сімей СЖО згідно правового регулювання центру?» відповіли, що їх професійна готовність відповідає сучасним вимогам, 58% опитаних працівників вважають що їх досвіду не достатньо, 7% не знають точної відповіді.

На п'яте питання «Чи достатньо Ваших професійних знань, умінь та навичок для організації і проведення ефективної роботи з сім'ями, які опинилися у кризовому стані?» 36% вважають не достатнім свої професійних навичок для ефективної роботи. 59% задоволені своїм рівнем професійності, 5% не знають точної відповіді.

Останнє питання передбачило відповідь на питання «Чи необхідні Вам у професійному арсеналі фахівця науково-методичні посібники, практичні рекомендації, інша інформаційно-методична література щодо організаційно-правового статусу організації роботи з різними типами неблагополучних сімей?» Так 98% працівників відповіли, що вони користуються додатковою літературою в роботі, 2% ніколи не використовують наукові матеріали.

Додатками запитаннями які були поставлені працівникам Якимівського центру під час анкетування, було запитання, пов'язане із низкою труднощів, що виникають у працівників ЦСССДМ у роботі з неблагополучними сім'ями та нормативною базою.

На питання «Чи виникають у Вас у процесі роботи з неблагополучними сім'ями труднощі? Які саме, назвіть». Проаналізувавши відповідь на це питання,

ми отримали наступний результат:

36 % спеціалістів Якимівського центру відповіли «так» щодо ймовірних труднощів із членами сімей та нормативно правової бази, серед яких указано складнощі у встановленні контакту з родиною, окремими членами сім'ї, їх агресивністю, небажанням співпрацювати, недовірою тощо;

24 % фахівців зазначили, що мають недостатньо знань щодо порядку роботи, а саме послідовних дій з сім'єю відповідного типу (а саме з сім'ями, члени яких уживають алкоголь, наркотики; конфліктними сім'ями; сім'ями, члени яких страждають від насильства в сім'ї; сім'ями з дітьми схильними до девіантної поведінки; сім'ями, в яких безвідповідальні батьки (бездоглядність дітей);

17 % працівників Якимівського центру вказали на недостатність практичних навичок застосування і використання соціально-педагогічних технологій у роботі з сім'єю;

13 % фахівців центру мають труднощі, пов'язані з недостатньою кількістю і віддаленістю розуміння правової бази, та послідовності роботи та підтримки сім'ї і самої сім'ї, тобто доступність соціальних послуг, які потребують сім'ї;

10 % фахівців вказали на тривалість процесу та бюрократизм під час оформлення необхідних документів щодо оцінки потреб сім'ї/особи, послуг, які надає центр та матеріальної допомоги родині та ін.

Отже, наведені нами дані соціологічного опитування, підтверджують зазначену думку про необхідність розроблення більш ефективних організаційних та нормативно-правових умов діяльності центрів соціальних служб сім'ї, дітей та молоді.

Ці центри повинні враховувати інформаційно-аналітичну складову забезпечення системи попередження сімейного неблагополуччя, обліку та супроводу неблагополучних сімей; по-друге, загальний комплексний підхід до роботи з неблагополучною сім'єю, який забезпечить: діагностику соціального середовища сім'ї та причин, які продукують сімейні кризи і неблагополуччя, організацію профілактичної роботи та соціально-педагогічної допомоги сім'ї, що

опинилася у кризі, для її успішної реадаптації у суспільстві; по-третє, індивідуальну роботу з кожною окремих членом сім'ї, які опинились у кризі, на принципах варіативного та програмно-цільового підходів.

Отже, аналіз результатів соціологічного опитування працівників Якимівського центру соціальних служб для сімей, дітей та молоді дозволяє прийти до висновків, що роботи ЦСССДМ з неблагополучними особами охоплено лише частину сімей категорії «неблагополучні» від загальної кількості тих, які перебувають на обліку ЦСССДМ.

Причина недостатньої ефективності роботи центрів соціальних служб з сім'ями, які опинилися у кризовій ситуації є певні об'єктивні та суб'єктивні чинники, які мають організаційний, нормативно-правовий, приватно-особистісний характер.

З метою визначення сутнісних орієнтирів та покращення ефективності соціальної роботи Якимівського ЦСССДМ нами були визначені критерії ефективності даної роботи, а саме: покращення нормативно-правової бази, критерій позитивної спрямованості життєдіяльності сім'ї, когнітивно-практичний критерій та критерій соціально-психологічної та правової захищеності дитини в сім'ї.

3.2. Основні фактори оптимізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молодів України

Удосконалення роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді ставало предметом пізнання безлічі науковці, котрі забезпечували теоретичні засади соціальної роботи, спрямовували діяльність системи, визначали основні види та шляхи надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів.

На практиці робота даних центрів забезпечується фахівцями розгалуженої мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Спеціалізовані соціальних служб надавали соціальні послуги різним категоріям дітей, молоді та

сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах та потребували сторонньої допомоги.

Функція центру СССДМ та категорії клієнтів, на які було спрямовано зусилля соціальних працівників, регулювалась низкою національних державних програм, зокрема: Комплексною програмою профілактики злочинності; Національною програмою «Діти України»; Загальнодержавною програмою підтримки молоді.

Ставлячи за мету унормування діяльності сільських і селищних центрів СССДМ затверджено план розвитку мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на 2005-2010 роки (постанова Кабінету Міністрів України № 1126 від 27.08.04 «Про заходи щодо вдосконалення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю») передбачено створити з 2005 по 2010 рік відведену конкретну кількість центрів [32].

Загальна нормативна чисельність працівників регіональних, районних, міських, районних у містах центрів ЦСССДМ складає 7832 посади. Штатний розпис чисельності працівників у регіональних, районних, міських, районних у містах, селищних та сільських центрів передбачає 4008 працівників, тому присутня чисельність працівників складає 51% від нормативу.

Оптимізація та розвиток ЦСССДМ необхідно спрямовувати на:

- соціальний супровід дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей;
- профілактику та запобігання відмовам від новонароджених дітей;
- соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- надання соціальних послуг дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування;
- соціальну підтримку молоді, які перебувають в місцях позбавлення волі;
- соціальний супровід молодих осіб, які повернулися з місць позбавлення волі;

- здійснення профілактичної та просвітницької роботи серед дітей, молоді та різних категорій сімей у віддалених місцевостях;
- комплексна реалізація допомоги дітям, молоді та різним категоріям сімей у виході із кризової ситуації;
- соціальну роботу щодо запобігання насильству в сім'ї та жорсткому поводженню з дітьми;
- соціальну реабілітацію дітей та молоді з функціональними обмеженнями;
- соціальну підтримку людей, які живуть з ВІЛ, та молоді, яка вживає наркотики;
- збереження репродуктивного здоров'я;
- соціальну освіту та виховання.

Саме тому охарактеризуємо деякі, на наш погляд найважливіші і найпоширеніші, із напрямків оптимізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молодів України.

Перший напрямок ЦСССДМ це робота матерями, які мали намір відмовитися від новонародженої дитини. Перспективою розвитку цього напрямку є надання їм індивідуальних послуг, більшість яких повинна стосуватися допомоги в отримання прописки та паспорту, вирішення проблем відсутності та втрати житла, а також втрати роботи, розставання з коханою людиною, погроз побиття, психологічного приниження з боку батьків та інших членів сім'ї, проблем взаєморозуміння членів сім'ї, подолання залежності від батьківської сім'ї тощо.

Соціальний супровід молодих жінок, що мають намір залишити дитину дозволяє попередити дану проблему, та повернути в сім'ї дітей, що становить 64% від загальної кількості дітей, які опинилися під ризиком соціального сирітства.

Нова форма роботи є з даною категорією клієнтів є створення умов для перебування, до півтора року матерям із новонародженими, яким за об'єктивних

обставин немає де проживати. Через перспектив напрямком виступає створення спеціалізованого центру «Матері і Дитини». Даний центр надає безкоштовне житло, їжу, гігієнічні засоби для жінок, які вирішили забрати дитину з собою за умови їх підтримки з боку Центру.

Схожий проект був реалізований Державним центром соціальних служб для сімей, дітей та молоді спільно з представництвом благодійної організації «Кожній дитині» в Україні. Проект мав назву «Батьки разом з дітьми» на базі Чернігівського ОЦССМ.

Проектом було передбачено створення спеціального Центру соціально-психологічної допомоги батькам, які опинилися в складних життєвих обставинах, для запобігання відмовам від власних дітей. У 2005 році було затверджено типові положення «Соціального центру Матері і Дитини». Це становить перспективу утворення аналогічних центрів по всій країні.

Перспективними напрямками соціальної роботи в соціальному центрі «Матері і Дитини» мають бути:

- жіночі консультації у пологових будинках для відбору клієнтів;
- допомога клієнтам у розв'язанні нагальних проблем, зокрема питань реєстрації для соціальних виплат тощо;
- формування у жінок первинних навичок відповідального батьківства, розвиток почуття материнства, батьківства, вмінь виховувати та доглядати за дитиною;
- зміна ставлення у суспільстві до жінок, які мали намір відмовитися від дитини;
- допомога в професійному навчанні мамам.

Наступним напрямком виступає оптимізація діяльності Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Служб у справах дітей, структурних підрозділів з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій, Територіальних центрів соціального обслуговування

Зокрема, районний ЦСССДМ в основному здійснює діяльність з

методичного забезпечення, моніторингу, координації, управління та контролю, що знаходиться у веденні структурного управління населення та соціального захисту місцевого самоврядування. При порівнянні повноважень районного ЦСССДМ і Міністерства соціального захисту виявляються деякі завдання або функції, які частково або повністю збігаються.

Беручи до уваги встановлене пропонується: з метою усунення виявленого роз'єднання повноважень пропонується передача до компетенції Служби у справах дітей функцію з підготовки кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники й проведення навчання для прийомних батьків, батьків-вихователів з метою підвищення їх виховного потенціалу, підтримки сприятливого психологічного стану батьків.

Переваги для оптимізації діяльності – запропонований підхід дозволить створити умови для налагодження процесу комплексного надання соціальних послуг певним категоріям населення на базі однієї соціальної служби та спрощення процедури прийняття рішення про їх надання.

Порівнюючи місцеві ЦСССДМ та Територіальних центрів соціального обслуговування було встановлено, що місцеві ЦСССДМ та територіальні центри соціального обслуговування, за своєю суттю, виконують однакові завдання й функції, відмінність, в основному, полягає у цільових категоріях, групах отримувачів, яким надаються соціальні послуги у тій чи іншій соціальній службі та окремих соціальних послугах, що надаються.

Зокрема, місцеві ЦСССДМ працюють з сім'ями, дітьми та молоддю, а територіальні центри – з людьми похилого віку, інвалідами, хворими, особами, які знаходяться у складній життєвій ситуації. Проте, навіть при взаємодії з різними категоріями отримувачів соціальних послуг, у процесі організації системи надання соціальних послуг ці дві соціальні служби співпрацюють з сім'єю, але і ЦСССДМ і територіальний центр окремо ідентифікує і вивчає увесь спектр проблем, що призвели до складної життєвої ситуації отримувача.

Саме тому дублювання соціальних послуг цими соціальними служби на певних етапах процесу здійснюють однакову роботу, що призводить до

повторення функцій та неефективного використання робочого часу й кадрового потенціалу.

Саме тому час, який витрачається на взаємодію між ЦСССДМ та територіальними центрами з метою задоволення встановлених потреб отримувача соціальних послуг на практиці призводить до зволікання щодо прийняття рішення про надання соціальних послуг.

Саме тому виникає ситуація, за якою на місцевому рівні доводиться утримувати дві структури, які з одного боку мають перевантаження функцій соціальних працівників, а з іншого боку дублювання адміністративних функцій, що призводить до неефективного використання адміністративних, технічних, фінансових ресурсів. Даний аспект набирає особливої ваги в умовах малих міст, районів, селищ й сіл.

Дивлячись на зазначене нами запропоновано на місцевому рівні, з урахуванням соціально-економічної ситуації та доцільності у кожному конкретному випадку, здійснити оптимізацію діяльності мережі місцевих ЦСССДМ та територіальних центрів шляхом їх об'єднання у єдиний Центр надання соціальних послуг.

Новий Центр соціальних послуг здійснюватиме свою діяльність і з окремими особами, соціальними групами, сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Необхідним є проведення оптимізації діяльності регіональних ЦСССДМ й розподілити їх повноваження між наступними структурами: структурними підрозділами з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій, Службами у справах дітей та Центрами надання соціальних послуг (соціальна служба, яку пропонується утворити).

Варто зазначити, що повноваження регіональних ЦСССДМ у частині проведення семінарів, тренінгів для працівників та фахівців, залучених до соціальної роботи пропонується розподілити між структурними підрозділами з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій, та Центрами соціальних послуг. Впорядкувати схему підпорядкування

вищезазначених структур, що надають соціальні послуги, з урахуванням запропонованих реорганізаційних змін.

Фактично, з утворенням Центру соціальних послуг стає можливим застосування принципу «єдиного вікна» при організації процесу надання соціальних послуг соціальними службами в адміністративно-територіальній одиниці, незалежно від віку, потреб та соціального статусу осіб, які потрапили у складні життєві обставини.

Центр соціальних послуг (далі – ЦСП) – це заклад, який здійснюватиме соціальний захист населення та проводитиме соціальну роботу з надання соціальні послуги особам, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах стаціонарного та денного перебування.

ЦСП у своїй діяльності керуватиметься Конституцією України, законами України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», іншими законодавчими актами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Мінсоцполітики, інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань надання соціальних послуг, сім'ї, дітей та молоді, цим Примірним положенням (далі – положення).

Основними принципами діяльності ЦСП будуть:

- законність;
- дотримання і захист прав людини;
- системність;
- комплексність;
- адресність та індивідуальний підхід;
- доступність та відкритість;
- добровільність вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг;
- конфіденційність;
- відповідальність за дотримання етичних та правових норм під час

надання послуг;

- дотримання державних стандартів соціальних послуг;
- недопущення негуманних і дискримінаційних дій щодо соціально незахищених категорій населення, які перебувають у складних життєвих обставинах.

ЦСП має бути бюджетною установою, рішення про якого створення, ліквідацію або реорганізацію приймає орган місцевого самоврядування або місцевий орган виконавчої влади.

ЦСП повинен підпорядковується Департаменту соціального захисту населення або відповідному органу місцевого самоврядування.

ЦСП – це юридична особою, повинна мати самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, печатку із своїм найменуванням, штампи та бланки. ЦСП забезпечується засновником необхідною матеріально-технічною базою, в тому числі приміщеннями, що відповідають санітарно-гігієнічним, будівельним і технічним нормам, вимогам пожежної безпеки та іншим нормам відповідно до законодавства, автотранспортними засобами, спеціальними засобами для догляду і самообслуговування. Для надання соціальних послуг ЦСП має право залучати на договірних засадах інші підприємства, установи, організації та фізичних осіб, зокрема, волонтерів.

Перелік, умови та порядок надання таких соціальних послуг визначаються ЦСП за погодженням з місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, що його утворили. ЦСП має право в установленому порядку отримувати гуманітарну та благодійну допомогу, в тому числі із-за кордону, яка використовується для надання допомоги особам, сім'ям, які отримують послуги в ЦСП, та поліпшення матеріально-технічної бази ЦСП.

Для забезпечення реалізації соціальної політики щодо надання соціальних послуг спеціалізованих служб взаємодіє із особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, їхніми опікунами й офіційними представниками; структурними підрозділами органу виконавчої влади (департаменти, управління соціального захисту відповідної адміністративно-територіальної одиниці);

підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, а також фізичними особами-підприємцями; іншими закладами соціальної сфери на місцевому рівні.

Основною метою діяльності ЦСП є сприяння у розв'язанні проблемних питань і надання соціальних послуг громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які проживають на території України на законних підставах, перебувають у складних життєвих обставинах й потребують сторонньої допомоги.

Основними завданнями ЦСП є:

1) виявлення та формування інформаційної бази щодо осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги;

2) визначенні індивідуальних потреб зазначених осіб у соціальних послугах;

3) організація, планування та надання соціальних послуг, здійснення інших заходів, зокрема щодо відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги;

4) проведення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання складним життєвим обставинам осіб, сімей;

5) проведення інформаційно-просвітницької роботи з особами, сім'ями;

6) забезпечення взаємодії із структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також залучення потенціалу територіальної громади до надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи з особами, сім'ями.

Спеціалізовані служби, відповідно до покладених на нього завдань виконує такі функції.

1) Здійснює виявлення та веде облік сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах; осіб з числа випускників інтернатних закладів;

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа; прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей опікунів, піклувальників; осіб з інвалідністю; осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі; осіб, які зазнали жорстокості та насильства, постраждали від торгівлі людьми, залучалися до найгірших форм дитячої праці; осіб похилого віку, інвалідів, хворих (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги; осіб, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям, стихійним лихом, катастрофою і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-інвалідів, осіб похилого віку, інвалідів), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий ніж прожитковий мінімум для сім'ї.

2) Проводить оцінку потреб особи, сім'ї, обстеження матеріально-побутових умов за їх згодою, визначає планування надання соціальних послуг та методи соціальної роботи; впроваджує нові соціальні технології, спрямовані на виявлення отримувачів соціальних послуг на ранніх стадіях життєвих проблем;

3) Надає, відповідно до визначених індивідуальних потреб особи, сім'ї, наступні з соціальні послуги: консультування, представництво інтересів, посередництво, соціальну профілактику, соціальний супровід/патронаж, соціальну адаптацію, соціальну реабілітацію, абілітацію, соціально-психологічну реабілітацію, соціальну інтеграцію та реінтеграцію, кризове та екстрене втручання, догляд вдома, стаціонарний догляд, денний догляд, паліативний догляд, надання притулку, натуральну допомогу особам, які перебувають на обслуговування у ЦСП, у разі потреби;

4) Узагальнює на місцевому рівні статистичні та готує інформаційно-аналітичні матеріали стосовно наданих соціальних послуг та проведеної соціальної роботи, які подає відповідному місцевому органу виконавчої влади з питань соціального захисту населення.

5) Забезпечує захист персональних даних осіб, сімей, які перебувають у

складних життєвих обставинах, відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

б) Забезпечує підвищення професійної кваліфікації працівників спеціалізованих служб відповідно до чинного законодавства має право:

- вносити місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування пропозиції щодо вдосконалення надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи;

- подавати пропозиції до проектів відповідних місцевих бюджетів з питань, що належать до їх компетенції;

- укладати в установленому порядку договори з підприємствами, установами та організаціями (в тому числі іноземними) щодо проведення робіт, спрямованих на виконання покладених на нього завдань;

- залучати фахівців інших закладів, установ та організацій різних форм власності для надання соціальних послуг особам, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах; в установленому порядку одержувати від підприємств, установ та організацій інформацію з питань, що належать до його компетенції;

- вживати заходів для забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, сімей;

- здійснювати посередництво у представництві інтересів осіб, сімей та порушувати клопотання про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні вимог законодавства з питань надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи.

Прийняття до ЦСП здійснюється на підставі особистої заяви особи, яка перебуває у складних життєвих обставинах, або її законного представника, доповненої визначення індивідуальних потреб.

Центр соціальних служб протягом: 3 робочих днів з дня подання заяви розглядає заяву особи, надає їй допомогу в підготовці необхідних документів, визначених з урахуванням спеціалізації відділень ЦСП, де ця особа, сім'я буде отримувати соціальні послуги; у разі необхідності, протягом 3 робочих днів після

звернення особи надсилає запит до закладу охорони здоров'я за місцем проживання цієї особи для одержання медичного висновку про здатність до самообслуговування та потребу у сторонній допомозі й наданні соціальних послуг; до відповідного підприємства, установи, організації, що надають послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, або виконавчого органу сільської (селищної) ради за місцем реєстрації громадянина – для отримання довідки про зареєстрованих у житловому приміщенні/будинку осіб; 5 робочих днів після розгляду заяви визначає індивідуальні потреби особи, сім'ї та готує рекомендації щодо організації надання цій особі, сім'ї соціальних послуг, у т.ч. щодо необхідності здійснення соціального супроводу;

Заклад охорони здоров'я протягом 10 календарних днів після надходження запиту надає медичний висновок ЦСП, який приймає рішення про необхідність або відмову в наданні соціальних послуг; 10 робочих днів (якщо не потрібен медичний висновок) після подання заяви приймає рішення на підставі заяви та пакета необхідних документів, визначених індивідуальних потреб щодо надання соціальних послуг.

При прийнятті рішення про надання соціальних послуг та визначенні їх обсягу або відмову у наданні певних соціальних послуг вирішальною є інформація з карти визначення індивідуальних потреб. Про прийняте рішення особа, її опікун/піклувальник, законний представник, сім'я повідомляється письмово.

У разі необхідності надання невідкладної допомоги особі, сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, центр соціальних служб приймає рішення про можливість організації та надання соціальних послуг протягом 3 робочих днів.

ЦСП може відмовити особі, сім'ї у наданні соціальних послуг у разі, якщо за наявних ресурсів у ЦСП не в змозі задовольнити визначених потреб у соціальних послугах. У разі неможливості надання сім'ї, особі, яка перебуває у складних життєвих обставинах, відповідної соціальної послуги ЦСП сприяє у наданні таким сім'ям та особам соціальних послуг чи різних видів допомоги

іншими закладами, установами та організаціями (різних форм власності та господарювання). У разі відмови у наданні соціальних послуг, особа, сім'я інформується про відмову письмово протягом 5 робочих днів (якщо не потрібен медичний висновок) з дня подання нею заяви із зазначенням причин відмови та рекомендаціями щодо можливих шляхів вирішення її проблемних питань.

У разі потреби та за згодою особи, сім'ї з метою визначення додаткової потреби у натуральній чи грошовій допомозі проводиться обстеження їх матеріально-побутових умов. Для цього утворюється комісія, до складу якої входить не менш як три особи (із числа працівників відділу визначення індивідуальних потреб, завідувач (заступник завідувача) відділення у якому передбачається надавати основний комплекс соціальних послуг, соціальний працівник та соціальний робітник).

У разі коли особа, яка потребує надання соціальних послуг, за віком або за станом здоров'я неспроможна самостійно прийняти рішення про необхідність їх надання, таке рішення може прийняти її законний представник.

У разі прийняття рішення про надання соціальних послуг особі, сім'ї, з ним/ними або опікуном/піклувальником, законним представником укладається договір про надання соціальних послуг і видається відповідний наказ.

Терміни та умови перебування у ЦСП, умови надання та припинення послуг, права та обов'язки сторін зазначаються у договорі, що укладається між ЦСП та сім'єю, особою, яка потребує соціальних послуг, за винятком послуг, що надаються на разовій основі, зокрема консультаційних. Зміст, обсяг та періодичність надання соціальних послуг зазначаються у індивідуальному плані надання послуг, примірник якого у якості додатка є невід'ємною частиною договору.

На кожного громадянина, який отримує соціальні послуги у ЦСП ведеться особова справа. Перелік документів, необхідних для прийняття рішення про надання соціальних послуг у ЦСП та оформлення особової справи, визначається окремо з огляду на те, яких соціальних послуг потребує особа, сім'я, яка знаходиться у складних життєвих обставинах та у яких структурних підрозділах

передбачається їх надання. Особові справи оформляються, обліковуються й зберігаються з дотриманням принципів конфіденційності у відділенні визначення індивідуальних потреб у соціальних послугах.

Підсумовуючи результати року, аналізуючи надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів, Спеціалізована служба для сім'ї, дітей та молоді спрямовує зусилля на виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям» та визначає пріоритетним у діяльності системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді вдосконалення спеціалізованих формувань.

Сприятиме цьому удосконалення технологій організації соціальної роботи, що здійснюватиметься через затвердження:

- критеріїв ефективності надання послуг різним категоріям дітей, молоді та сімей;
- державних стандартів надання соціальних послуг дітям, молоді, сім'ям;
- положення про порядок та умови надання соціальних послуг дітям, молоді сім'ям;
- порядок соціального супроводу дитячих будинків сімейного типу;
- оцінка ефективності надання послуг різним категоріям дітей, молоді та сімей;
- визначення переліку й обсягів наданих соціальних послуг та потреб у коштах на утриманн та капітальні вкладення центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, стандартизація діяльності ЦСССДМ, забезпечення соціального супроводу дитячих будинків сімейного типу дозволить у потрібному руслі забезпечити якісне надання соціальних послуг, можливість функціонування.

Центру Матері і Дитини; Соціального житла для дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування; Центру соціально-психологічної реабілітації для дітей та молоді з функціональними обмеженнями; Центру денного перебування для сімей та дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу. Визначну роль відіграє запланована розробка нормативно-правової бази для діяльності спеціалізованих формувань та закладів соціального спрямування.

Удосконалення механізму взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді й установ виконання покарань у здійсненні соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, які перебувають в місцях позбавлення волі та повертаються з них, забезпечить створення доброзичливого соціального середовища для неповнолітніх і молоді, які перебувають у місцях позбавлення волі та повертаються з них; попередження рецидивів злочинів.

Соціальний супровід дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей вдосконалив альтернативні форми сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сприятиме запобіганню соціального сирітства.

Формування здорового способу життя молоді сприятиме толерантному ставленню до ВІЛ-інфікованих дітей та членів їхніх сімей у суспільстві, забезпечить соціально-методичними послугами, дружніми до молоді, залучить більшу кількість дітей та молоді до профілактичних програм ЦСССДМ.

Виробництво та поширення соціальної реклами забезпечить підвищення рівня та якості надання інформаційних послуг, змінить уявлення та ставлення громадськості до соціальних проблем сімей, дітей та молоді, сформує вироблення нових соціальних цінностей. Забезпечення якісного надання соціальних послуг у сільській місцевості дітям, молоді та різним категоріям сімей через удосконалення нормативно-правової бази діяльності сільських та селищних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Отже, виконання названих орієнтирів дозволить зробити надання соціальних послуг більш дієвими і доступними для різних категорій дітей, молоді та сімей; оцінка ефективності їх надання допоможе визначити подальші напрями вдосконалення соціальної роботи.

Керуючись Законом України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», враховуючи завдання, визначені в проекті програми «Центральний регіон – 2015», та прагнучий до вирішення нагальних проблем сьогодення у сфері державної політики щодо спеціалізованих служб молоді, дітей та сім'ї, пріоритетними напрямами роботи центру соціальних служб для сім'ї, дітей та

молоді є:

- раннє виявлення, облік, ведення банку даних та соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- соціальний патронаж багатодітних сімей, які опинились у складних життєвих обставинах;
- підготовка до самостійного життя, соціальна адаптація, соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із числа учнів старших класів та випускників інтернатних закладів;
- здійснення соціальної роботи, спрямованої на запобігання відмовам від новонароджених дітей, соціальна підтримка вагітних жінок та жінок з новонародженими дітьми;
- пошук, відбір, направлення на навчання та забезпечення соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ);
- соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих вагітних жінок, дітей, молоді та членів їх сімей;
- здійснення соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями;
- здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання правопорушенням та соціально небезпечним хворобам у дитячому та 5 молодіжному середовищі, в тому числі серед груп ризику, подолання їх наслідків, формування навичок здорового способу життя;
- надання соціальних послуг та здійснення соціального патронажу неповнолітніх та молоді, які перебувають або звільняються з місць позбавлення волі.

Отже, у ході аналізу оптимізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді України, враховувалися основні теоретичні засади соціальної роботи як професійної діяльності, новітні міжнародні та вітчизняні ідеї, технології, механізми надання соціальних послуг вразливим дітям і сім'ям на локальному (місцевому), регіональному та

державному рівнях.

Проблемними питаннями залишаються, зокрема, ступінь відповідальності фахівців/соціальних працівників за використання суспільних ресурсів, допустима міра заміни професійних ресурсів державних соціальних служб ресурсами співтовариств або волонтерів, технології їх взаємодії та багато інших, наукова розробка яких є обов'язковою умовою їх вирішення.

Отже, ми розглянули основні напрямки діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, проаналізували послуги, що надаються клієнтам, окреслюються перспективи подальшого розвитку та удосконалення структури центрів соціальних служб.

Провели опитування фахівців Якимівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Діагностики до поданої нами вище тези щодо необхідності покращення організаційно-правового статусу організації дасть змогу фахівцям надавати не тільки соціальні послуги клієнтові який опинився у складних життєвих обставинах, а ще й прийняття конкретних рішень для вирішення проблеми з якою звернувся клієнт до даного центру.

Тому що, саме ці служби спроможні надати висококваліфіковану і екстрену допомогу в складних життєвих ситуаціях.

Більшість фахівців, які працюють в спеціалізованих службах розуміють труднощі сучасного життя, кризи в особистісному та професійному розвитку, підміну духовних цінностей матеріально-практичними.

Та у ході аналізу оптимізації розвитку організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молодів України, запропонували основні теоретичні засади соціальної роботи як професійної діяльності, новітні міжнародні та вітчизняні погляди, технології, механізми надання соціальних послуг вразливим дітям і сім'ям на локальному (місцевому), регіональному та державному рівнях.

Сучасне суспільство має значний запас досвіду щодо форм, стратегій та прийомів взаємодії, але взаємні зобов'язання між поколіннями, між населенням і державою в українському суспільстві ще не є предметом дискусії з метою

раціоналізації та оптимізації організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для сім'ї, дітей та молоді.

ВИСНОВКИ

Отже, аналіз ступеня дослідженості проблеми, визначення основних понять і обґрунтування методології дослідження формують належну основу для всебічного вивчення проблеми розробки організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні. В ході роботи було проаналізовано ряд наукових досліджень, які робилися за весь цей час. Це дало ґрунтовно підійти до дослідження нашої проблеми та науково обґрунтувати результати роботи.

Також для зрозумілого викладу матеріалу було дано визначення основних понять таких як дослідження: «соціальна робота», фахівець із соціальної роботи», «центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «організаційно правовий статус», спеціалізовані служби». Це є обов'язковим пунктом будь-якої наукової роботи.

У науці принципами називають загальні положення, яким повинні задовольняти наукові припущення, гіпотези або теорії. Наукова робота супроводжується принципами як об'єктивності, системності, історизму, доказовості та провідної ролі практики. Також невід'ємним є використання дослідженні є наукових методів. Методи наукового дослідження – сукупність методів встановлення параметрів, структури, інших характеристик досліджуваних об'єктів.

Метод включає в себе способи дослідження феноменів, систематизацію, коригування нових і отриманих раніше знань. Висновки робляться за допомогою правил і принципів міркування на основі емпіричних (спостережуваних і вимірюваних) відомостей про об'єкт. В ході роботи було застосовано саме: загальнофілософські (аналіз, синтез, індукція та дедукція), також було використано порівняльний метод.

За допомогою таких принципів та методів, ми можемо, ґрунтовно дослідити об'єкт даної роботи.

Проблемою організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні займалися різні науковці, зокрема такі як:

О. Безпалько, А. Капська, Г. Лактіонова, С. Омельченко, Л. Міщик, С. Толсоухова, С. Харченко, С. Шульга, В. Панок та ін. У контексті проблеми дослідження особливо цікавими є наукові праці С. Толсоухової щодо вивчення організаційно-правових основ функціонування системи соціальних служб для молоді.

Завдяки, різним поглядів вчених, ми можемо прослідити та проаналізувати значимість даних проблем в конкретному аспекті. Зробити висновки щодо впровадження даної діяльності у практику.

Важливим аспектом організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні є дотримання законодавчих та нормативно-правових актів. Завдяки ним вони регулюють діяльність центрів та організацій як зймаються питанням клієнтів які опились в складних життєвих обставинах. В ході дослідження ми звернулися до таких законів: «Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», Постановою Кабінету Міністрів України № 573 від 01 серпня 2013 р. «Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді». Також суттєве значення має Конвенція «Про права дитини»

Таким чином, правове регулювання забезпечує законність діяльності центрів та спеціалізованих служб які займаються вирішенням проблем клієнтів які опинилися у складних життєвих обставинах.

Вивчивши та проаналізувавши досвід зарубіжних країн світу та ЄС в нашій країні має відбуватися не «сліпим» перенесенням тої чи іншої моделі адміністративно-правового статусу спеціалізованих служб, а його адаптації до умов нашої країни. При цьому реалізація заходів щодо успішної роботи з питань правового статусу має базуватися на основах реалізації активної соціальної політики.

Тобто, виходячи з вище сказаного, можемо зробити висновки, що організаційно-правовий статут спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні набирає обертів та несе позитивний результат.

Розкривши основні шляхи та види спеціалізованих служб в Україні, а саме, що сьогодні система соціальних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку та удосконалення. Велике значення мають розробка та реалізація політики стосовно планування й функціонування саме дітей, сімей та молоді. Виходячи з цього, доцільним є виділення соціальної політики в окремий напрям. Створення нових шляхів соціальної політики потребує комплексного підходу з метою планування, систематизації, розробки та створення ефективного механізму реалізації соціальної політики.

Використання ефективного досвіду такої роботи має бути популіризовані і уведений на всій території країни. Адже правильний вибір професійного шляху з урахуванням бажань та здібностей є вкрай важливим для фахівців соціальної сфери.

Таким чином, на сьогодні вкрай потрібні заходи щодо соціальної політики держави у сфері організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні, яка наразі потребує не тільки удосконалення, але й корегування з урахуванням сучасного стану соціальних послуг, нових тенденцій у сфері соціальних відносин за допомогою впровадження передового зарубіжного та вітчизняного досвіду, його адаптації до конкретних умов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть : монографія. Київ : Український державний центр соціальних служб для молоді, 2001. 344 с.
2. Аносова А. В., Безпалько О. В., Цюман Т. П. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник. Київ : Обнова Компані, 2017. 295 с.
3. Асланова С. Х. Современные проблемы социальной политики государства и пути их совершенствования. *Молодой ученый*. 2019. № 9. С. 511-514 .
4. Байкин И. А. К вопросу о понятиях «социальная справедливость», «социальная защищённость», «социальная незащищённость». *Вестник Московского государственного технологического университета Станкин*. 2018. № 2. С. 26-30.
5. Безпалько О. В., Зверева І. Д., Кияниця З. П. Інтегровані соціальні служби : теорія, практика, інновації : навч.-метод. компл. / за заг. ред. : І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
6. Бейдина Т. Е. Новые подходы к социальной политике в США. *Вестник Забайкальского государственного университета*. 2017. Т. 23. № 6. С. 63-73.
7. Болдова Я. Е. Взаимосвязь социальной защиты населения и социальной работы. *Формы и методы социальной работы*. Улан-Удэ, 2019. С. 63-65.
8. Войтенкова Г. Ф., Лебедева Е. Г. Соціальна підтримка сімей з дітьми в США. *Народонаселення*. 2007. № 4. С. 94-106.
9. Григорьева И. А. Социальная работа. Введение в профессиональную деятельность / под ред. А. А. Козлова. Москва : Международный проект, 2004. 193 с.
10. Григорьева И. А., Келасьев В. Н. Теория и практика социальной работы : учебник. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский государственный университет, 2004. 246 с.

11. Гуслов М. Н. Основные направления деятельности и организации работы социального работника в семье. *Организация и содержание работы по социальной защите женщин детей и семей*. Москва, 2010. С. 45-71.

12. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 30.08.2020).

13. Діяльність центрів соціальних служб для молоді України : сучасний стан і перспективи розвитку / за ред. С. В. Толстоухова. Київ : Академпрес, 1999. 112 с.

14. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. *Міністерство праці та соціальної політики України*. Вип. 80. Краматорськ : Центр продуктивності, 2005. 74 с.

15. Досвід соціальної роботи м. Києва : інформаційно-методичний бюлетень освітньо-методичного та інформаційно-ресурсного центру. № 8-9 (28-29), серпень-вересень 2005. Київ, 2005. 195 с.

16. Драпушко Р. Г., Толстоухова С. В., Шатохіна О. К., Шамрай Л. І. Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей : аналітичний звіт щодо діяльності центрів соціальних служб для молоді. Київ : Український державний центр соціальних служб для молоді, 1999. 140 с.

17. Жуков В. И. Теория социальной работы : учебник. Москва : Международный проект, 2011. 360 с.

18. Зайнышева И. Г. Технология социальной работы : учеб. пособ. Москва : ВЛАДОС, 2012. 240 с.

19. Збірник законодавчих та нормативних актів з питань соціального та правового захисту / упор. З. П. Кияниця, М. О. Смирнова, Л. Г. Дюжаєва. Київ : Центр навчальної літератури, 2002. 171 с.

20. Зверева І. Д. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти). Ужгород : Ужгородський національний університет, 2000. 192 с.

21. Зверева І. Д., Безпалько О. В., Харченко С. Я. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. Київ :

Науковий світ, 2009. 233 с.

22. Зверева І. Д., Кияниця З. П., Лещенко О. А., Ніколаєнко Л. О., Павлик О. В., Стрига Л. І., Татарчук Н. В. Нові моделі соціальних служб для сім'ї і дітей : напрями, форми і методи роботи : методичні матеріали для тренера / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Фенікс, 2011. 385 с.

23. Іванова О. Соціальна політика в Україні : теоретичні аспекти : курс лекцій. Київ : КМ Академія, 2003. 320 с.

24. Іванова О., Семигіна Т. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні. *Соціальна робота в Україні : перший крок* / за ред. В. І. Полтавця. Київ, 2000. С. 107-128.

25. Інновації у соціальних службах / за ред. Т. В. Семигіної. Київ : Пульсари, 2002. 240 с.

26. Інтегровані соціальні служби : теорія, практика, інновації. 528 с.

27. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність центрів соціальних служб для молоді. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 199 с.

28. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навч.-метод. посіб. Київ : Український державний центр соціальних служб для молоді, 2001. 220 с.

29. Клієнти спеціалізованої служби «Родина». *Бібліотека соціального працівника*. Тернопіль, 2003. 20 с.

30. Комплексні програми центрів соціальних служб для молоді / за ред. С. В. Толстоухової. Київ : Український державний центр соціальних служб для молоді, 2001. 204 с.

31. Кравченко Р., Кабаченко Н., Васильченко О. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери. *Соціальна робота в Україні : перші кроки* / за ред. В. І. Полтавця. Київ, 2000. С. 72-85.

32. Кравченко Р. Погляд недержавних організацій, що представляють інтереси інвалідів із розумовою відсталістю, щодо перспектив реалізації Закону України «Про соціальні послуги». *Соціальна політика і соціальна робота*. 2003.

№ 1. С 21-27.

33. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ : Каравела, 2011. 368 с.

34. Мережа центрів соціальних служб для молоді : інформаційний довідник. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2004. 341 с.

35. Міністерство соціальної політики України. URL: <http://mlsp.kmu.gov.ua/>. (дата звернення: 30.08.2020).

36. Основы социальной работы : учебник / под ред. П. Д. Павленок. Москва : ИНФРА, 2001. 395 с.

37. Павленок П. Д. Теория, история и методика социальной работы : учеб. пособ. Москва : Дашков и Ко, 2010. 564 с.

38. Платонова Н. М. Инновации в социальной работе : учеб. пособ. Москва : Академия, 2012. 256 с.

39. Практичний досвід роботи спеціалістів спеціалізованих служб та партнерських організацій Київського міського центру соціальних служб для молоді / упоряд. К. С. Шендеровський. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 384 с.

40. Представництво інтересів соціально вразливих дітей та сімей : навч. посібник / за ред. Т. В. Семигіної. Київ : Четверта хвиля, 2004. 201 с.

41. Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 573. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/8192840>. (дата звернення: 25.08.2020).

42. Про затвердження Типового положення про молодіжний центр праці : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2001 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-2001-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 24.07.2020).

43. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 24. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 36. Ст. 273.

44. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11.07.2001 р. № 48. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.
45. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 42. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.
46. Робота з клієнтами соціальних служб / за ред. З. Г. Зайцева. Житомир : Екосфера, 1994. 117 с.
47. Романчук О. Сім'я, що зцілює. Основи терапевтичного батьківства дітей, що зазнали скривдження та емоціонального занедбання. Львів : Колесо, 2011. 78 с.
48. Самигин С. И., Столяренко Л. Д. Психология управления. Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. 218 с.
49. Содержание и организация деятельности территориальных центров социальной помощи семье и детям : науч.-метод. пособ. / под ред. Е. И. Холостовой. Москва : Социальнотехнологический институт, 1997. 274 с.
50. Соціальна робота : навч. посіб. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002. 440 с.
51. Соціальна робота : технологічний аспект : навч. посіб. / за ред. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
52. Соціальна робота в територіальній громаді м. Києва : досвід 2004 року. Нариси практиків / за ред. К. С. Шендеровського, І. Я. Ткач, К. В. Савченко. Київ : Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей, молоді, 2004. 217 с.
53. Соціальна робота в Україні / за ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонова. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 327 с.
54. Соціальна робота в Україні : теорія та практика : посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді / за ред. А. Я. Ходорчук. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 264 с.
55. Соціальна робота. Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. Київ : Києво-Могилянська академія, 2004. 193 с.

56. Соціальна робота. Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. Київ : Києво-Могилянська академія, 2004. 193 с.

57. Соціальний супровід сімей, що опинились у складних життєвих обставинах : метод. посіб. / упоряд. І. Д. Зверєва, В. О. Кузьмінський, З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2007. 84 с.

58. Соціальні служби – родинні : розвиток нових підходів в Україні / за ред. І. Григи, Т. Семигіної. Київ : Центр навчальної літератури, 2002. 128 с.

59. Теория социальной работы : учебник/ под ред. Е. И. Холостовой. Москва : КНОРУС, 1998. 128 с.

60. Территориальные социальные службы : теория и практика функционирования. Москва : ВЛАДОС, 1995. 305 с.

61. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих служб : навчальний посібник. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. 248 с.

62. Типове положення (взірцеве) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян : Наказ Міністерства соціального захисту населення України від 1.04.1997 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0442-97#Text>. (дата звернення: 01.08.2020).

63. Типове положення про дитячий будинок-інтернат : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2016-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 20.07.2020).

64. Толстоухова С. В., Яременко О. О., Вакуленко О. В. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді (методичний посібник). Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 88 с.

65. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Київ : Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002. 85 с.

66. Трубавіна І. М. Сучасні підходи до розуміння сім'ї у наукових

дослідженнях. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2007. С. 46-59.

67. Управлінські аспекти соціальної роботи : курс лекцій / за заг. ред. М. Ф. Головатого. Київ : Міжрегіональна Академія Управління персоналом, 2004. 281 с.

68. Филатова Е. В. Теория социальной работы : учеб. пособ. Кемерово : Кузбассвуиздат, 2004. 96 с.

69. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы : учеб. пособ. Москва : ВЛАДОС, 2001. 432 с.

70. Флинн Д. Лицензирование. *Американская энциклопедия социальной работы*. Москва, 1993. Т. 2. С. 250-263.

71. Форми та методи роботи ЦССМ по профілактиці негативних явищ серед дітей та молоді : з досвіду роботи центрів соціальних служб для молоді Тернопільської області. Тернопіль, 2001. 30 с.

72. Холостова Е. И. Пожилой человек в обществе. Москва : Социально-технологический институт, 1999. 198 с.

73. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

74. Чепурна А. З досвіду діяльності Київського реабілітаційного центру для колишніх ув'язнених. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2004. № 4. С. 27-35.

75. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності. Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет, 2012. 246 с.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Ободовська Дар'я Сергіївна, студент 2 курсу магістратури , форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», адреса електронної пошти obodovska.d@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Розвиток організаційно-правового статусу спеціалізованих служб для дітей, сім'ї і молоді в Україні» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Ободовська Д.С.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Заїка О.В.